

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

Pavel Jurkovič – hudební skladatel

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Stanislav Pecháček, Ph.D.

Autor práce: Karolína Koňářková, B HV – SB

Praha 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Pavel Jurkovič – hudební skladatel* vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 8. dubna 2015

podpis studenta

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje významné osobnosti české hudební výchovy, skladateli, pedagogovi a propagátorovi Orffova didaktického systému Pavlu Jurkovičovi. První část práce popisuje Jurkovičův život a jeho hudební a pedagogické vzdělání. Druhá část pojednává o skladatelově pedagogické činnosti, dále popisuje adaptaci Orffova Schulwerku v Čechách a Českou Orffovu společnost, u jejíhož vzniku Jurkovič stál. Poslední, stěžejní část bakalářské práce předkládá výběr skladeb Pavla Jurkoviče s jejich stručnou charakteristikou – sborové skladby pro dětské, ženské, mužské i smíšené sbory, úpravy lidových písní, jednohlasé písně pro děti, písně s doprovodem Orffova instrumentáře a v neposlední řadě také učebnice hudební výchovy a metodické příručky.

Abstract

This thesis focuses on leading figure of Czech music education, composer, teacher and propagator of the Orff Approach – Pavel Jurkovič. First part of the thesis depicts Jurkovič's life and his musical and pedagogical education. Second part deals with composer's pedagogical activity. The thesis further describes adaptation of Orff Schulwerk in Bohemia – the Czech Orff's School and formation of the Czech Orff Society. The last and key part of this thesis presents products of Jurkovič's composing along with its brief characteristics – choir pieces for children's, women's, men's and mixed choirs, adaptations of folk songs, unison songs for children, songs with Orff instruments accompaniment, and finally his music textbooks and teacher's handbooks.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Stanislavu Pecháčkovi, Ph.D. za náměty a rady poskytnuté v průběhu jejího zpracování. Dále děkuji PhDr. Jarmile Kotůlkové, Zdeňce Součkové a Mgr. Janě Žižkové za poskytnutí praktických poznatků ze spolupráce s Pavlem Jurkovičem.

Úvod	8
1. Biografie	10
1.1. Dětství	10
1.2. Schola cantorum	10
1.3. Nástup na vojnu	11
1.4. Sebevzdělávání	12
1.5. Noví pěvci madrigalů a komorní hudby	12
1.6. Studium na Orffově Schulwerku v Salcburku	13
1.7. Pražští madrigalisté	14
1.8. Spolupráce s Českým rozhlasem a Violou	15
1.9. Na sklonku života	17
2. Pavel Jurkovič – pedagog	18
2.1. Fakultní základní škola Umělecká	18
2.2. Adaptace Orffova Schulwerku v Čechách	19
2.2.1. Česká Orffova společnost	21
3. Pavel Jurkovič – skladatel	23
3.1. Inspirační zdroje	23
3.1.1. Sborové skladby	25
3.1.2. Jednohlasé dětské písně	27
3.1.3. Úpravy písní	35
3.1.4. Skladby s užitím Orffova instrumentáře	38
3.1.5. Učebnice hudební výchovy pro základní školy	41
3.1.6. Metodické příručky pro učitele	41
3.2. Spřízněné sbory	44
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	47

Úvod

Jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla napsat bakalářskou práci o Pavlu Jurkovičovi je má domněnka, že osobnosti, které jsou výjimečné, by měly být známé ještě za svého života a neměli bychom oslavovat jejich význam až po smrti. A jelikož Pavel Jurkovič výraznou hudební osobností rozhodně byl, nemělo by se na něj zapomínat.

Lenka Pospíšilová, nejprve hospitantka, později Jurkovičova kolegyně na Základní škole v Umělecké ulici v Holešovicích, aplikovala po jeho vzoru výuku rozšířené hudební výchovy na Základní škole v Praze 9 – Letňanech, kterou jsem měla to štěstí jako dítě navštěvovat. Když mě a spoustu dalších dětí učila Lenka Pospíšilová se svými kolegyněmi Kateřinou Tůmovou a Markétou Demartini v Jurkovičově duchu a podle principů Orffova Schulwerku, měl tak na nás Pavel Jurkovič nepřímo vliv. Když jsem se s ním později seznámila osobně, zanechala ve mně všechna setkání hluboký dojem.

Bohužel jsem nestihla svou práci dopsat ještě za doby jeho života, Pavel Jurkovič zemřel několik dní před naším plánovaným setkáním. A tak bych práci ráda pojala jako připomenutí a ohlédnutí za jeho životem a především skladatelskou tvorbou a vytvořila tak přehled Jurkovičových děl, který by měl sloužit nejen mé vlastní potřebě, ale také potřebám dalších sbormistrů a učitelů hudební výchovy. Sešla jsem se s dámami, které Pavla Jurkoviče dobře znaly, spolupracovaly s ním a byli dokonce přátelé. Vznikly tak rozhovory, které nabízejí hlubší rozměr zkoumání daného tématu a budu je ve své práci citovat.

V této bakalářské práci se zaměřuji především na Jurkovičovu skladatelskou tvorbu, jeho pedagogické aktivity uvádím jen ve stručnosti, jelikož nejsou hlavním předmětem zkoumání v této práci. Jurkovičově pedagogické činnosti se budu podrobněji věnovat ve své druhé bakalářské práci *Pavel Jurkovič – hudební pedagog*, v rámci studijní kombinace hudební výchova – německý jazyk.

Vzhledem k nedostatku publikací o Jurkovičově životě bylo poměrně náročné sehnat dostatek informací o skladateli. Hlavním zdrojem pro tuto práci tak byla jediná vzpomínková kniha samotného autora *Otvírání paměti: obrázky na plátně času*, dále pak notové materiály a knihy, které vydal nebo se na nich podílel a v neposlední řadě již zmíněné rozhovory s PhDr. Jarmilou Kotůlkovou, Zdeňkou Součkovou a Mgr. Janou

Žižkovou. Pouze malá část Jurkovičových děl je dostupná, proto jsem se podrobněji zabývala pouze těmi, které obsahuje můj notový archiv a s nimiž mám i vlastní zkušenost.

Pro potřeby práce jsem zvolila citační metodu pomocí průběžných poznámek. Do textu jsou vloženy automaticky generované číselné odkazy ve formě horního indexu, jejichž číselný seznam je uveden pod čarou na konci každé stránky.

Pro větší přehlednost všech použitých zdrojů jsem vytvořila celkový seznam bibliografických záznamů citované literatury, který je uvedený na konci této práce. Záznamy jsou vytvořeny v souladu s pravidly uvedenými v českém překladu mezinárodní normy ČSN ISO 690.

1. Biografie

V této kapitole jsme se zaměřili na hlavní události v životě Pavla Jurkoviče, které měly vliv na jeho pedagogickou nebo skladatelskou činnost. Osobnímu životu Pavla Jurkoviče, vzhledem k zaměření bakalářské práce, nevěnujeme větší pozornost.

1.1. Dětství

Pavel Jurkovič se narodil 18. srpna 1933 ve Starém Poddvorově, v jihovýchodní části moravského regionu Slovácko. Vyrůstal v sedmičlenné rodině spolu se svými rodiči, o osm let mladším bratrem Jožkou, o 3 roky starší sestrou Jenovéfou, stařečkem Tomášem a stařenkou Jenoféfou. První hudební projevy slýchal od své maminky, která často a ráda zpívala. Později se k jejímu zpěvu přidávali i všichni tři sourozenci¹.

K životu na vesnici patřily slavnosti církevního i přírodního roku. Lidové tradice a zvyky provázely Pavla Jurkoviče po celý rok – Tři králové, masopust, doba postní, Velikonoce, dožínky, vinobraní, svatomartinské hody, advent i Vánoce². Při nich se seznamoval s tradičními lidovými písněmi a tanci, na které celý svůj život vzpomínal a také z nich čerpal.

Ve vesnici navštěvoval obecnou školu, ve které se také věnovali hudbě, jelikož „řídící učitel Kundera, ale i ostatní učitelé zpívali rádi, většinou s houslemi a smyčcem v rukou.“³ Prvním hudebním nástrojem, na který se učil Pavel Jurkovič hrát, byly již zmíněné housle. Ve hře se zdokonaloval u bývalého kapelníka vojenské hudby v sousední vesnici. Se svými spoluhráči si mysleli, že hraní na hudební nástroj bude zábava, Jurkovič však brzy pochopil, že je to i dřina. Přesto, na rozdíl od svých kamarádů, housle neopustil a pilně na ně cvičil.

1.2. Schola cantorum

Když se v roce 1945 rozhodovalo, kam povede další cesta Pavla Jurkoviče, dalo se předpokládat, že bude pracovat v zemědělství, jako jeho rodiče. Ale kvůli své křehké

¹ JURKOVIČ, Pavel. *Otvírání paměti: obrázky na plátně času*. Praha: Karolinum, 2005, 245 s. ISBN 80-246-1080-9. s. 10.

² JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 22.

³ JURKOVIČ, Pavel. *Otvírání paměti: obrázky na plátně času*. Praha: Karolinum, 2005, 245 s. ISBN 80-246-1080-9. s. 21.

postavě se pro takovou práci nehodil a tak pan ředitel Alois Kundera doporučil rodičům, aby šel jejich syn na gymnázium do Hodonína. Zasáhla ale náhoda, když do školy přišel muž z pražské Scholy Cantorum vybrat si nové zpěvačky a zpěváky. Mladý Jurkovič zazpíval a byl okamžitě přijat. Po strastiplné cestě dorazil ve společnosti svého otce do pražského Břevnovského kláštera. Zde proběhlo první setkání s profesorem Miroslavem Venhodou, který hrál později v jeho pracovním životě důležitou roli. Před nástupem do Scholy Cantorum se Jurkovič stal nejprve choralistou Břevnovského kláštera, kde se mu dostalo základního hudebního vzdělání. Poprvé se také seznámil s gregoriánským chorálem, který se naučil nejen bravurně zpívat, ale také číst z prastarého zápisu. Zároveň nastoupil rovnou do tercie Benešova gymnázia v Dejvicích.

V létě roku 1946, po ročním pobytu v klášteře usoudil, že celý život u Benediktýnů zůstat nechce a z kláštera tedy vystoupil a uchýlil se ke studiu ve Schole Cantorum. Přesto však byl za ten rok rád, neboť, jak sám napsal: „... *každodenní gregoriánský chorál na mně zanechal stopy v hlase i hudebním myšlení.*“⁴ Dopoledne každý student navštěvoval školu (měšťanku, gymnázium) a odpoledne se učili hudební intonaci, hře na klavír i sborovému zpěvu. Repertoár chlapeckého sboru tvořil gregoriánský chorál, sborová duchovní hudba historická i současná a folklór, a to úpravy lidových písní, ale i lidové hry vánoční, velikonoční nebo různé varianty her o svaté Dorotě.

V roce 1948 se v Československu dostali k moci komunisté, kteří mimo jiné odsuzovali náboženství, a docházelo tak k pronásledování katolické církve. Z tohoto důvodu byla v dubnu roku 1950 Schola Cantorum zrušena.

1.3. Nástup na vojnu

Na počátku školního roku 1950–1951 přestoupil Jurkovič na tehdy nově vzniklé Pedagogické gymnázium, kde v červnu roku 1952 odmaturoval. Poté bylo vyhověno jeho žádosti, aby mohl zůstat v Praze, a v září začal učit ve škole v pražských Střešovicích.

Jeho učitelská činnost a dálkové studium českého jazyka a hudební výchovy na Pedagogické fakultě byly přerušeny na podzim roku 1954, kdy byl povolán k povinné vojenské službě do Janovic nad Úhlavou. Kvůli nemoci, prodělané při plnění vojenského

⁴ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 10.

rozkazu a následné hospitalizaci, byl z vojny propuštěn o čtyři měsíce dříve – v červenci roku 1956.

Jelikož ve škole ve Střešovicích, kde pracoval před odchodem na vojnu, měli plnou kapacitu, bylo mu určeno jeho nové pracovní místo – ve škole na Bílé Hoře, kde se seznámil se spoustou lidí, jejichž přátelství trvala dlouhá léta, a kde působil až do roku 1965.

1.4. Sebevzdělávání

I přes pracovní vytížení se nezapomínal pořád vzdělávat. Jeho slova zněla: „*Jestli někdo nikdy nekončí se svým poznáním a vzděláváním, pak je to svým povoláním zaujatý učitel.*“⁵ Studiu zpěvu se věnoval u Egona Fuchse⁶ a Emy Matouškové⁷. „*Bylo to prostě pokračování v linii: mamička – gregoriánský chorál v Břevnově – Schola cantorum a vlastně příprava na hudební požadavky u Nových pěvců madrigalů a komorní hudby a později u Pražských madrigalistů.*“⁸ K profesorce Matouškové docházel i v době účinkování v těchto ansámblech.

1.5. Noví pěvci madrigalů a komorní hudby

Po nešťastném konci Scholy Cantorum vyměnil profesor Miroslav Venhoda hudbu za volant a stal se řidičem nákladního automobilu. Později byl povolán firmou Supraphon, aby pracoval jako správce výstavní síně v Opletalově ulici, poté se stal hudebním režisérem a v roce 1955 zakladatelem a vedoucím Nových pěvců madrigalů a komorní hudby⁹. Základ souboru tvořili profesionální zpěváci rozhlasového souboru, k nimž byl povolán i Pavel Jurkovič, který měl se starou hudbou bohaté zkušenosti. Díky soukromým hodinám zpěvu u již zmíněných učitelů Fuchse a Matouškové našel brzy Jurkovič uplatnění i jako sólista tohoto seskupení. Noví pěvci madrigalů a komorní hudby dosáhli množství úspěchů v zahraničí, nejvíce však v Paříži, kde byli oceněni i za svou

⁵ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 157.

⁶ Egon Fuchs (1886–1958) – český operní pěvec a pedagog. Vystudoval zpěv na konzervatoři ve Vídni, působil v berlínské opeře, v roce 1919 byl jmenován profesorem zpěvu na Pražské konzervatoři, krátce také vyučoval na zpěv na Akademii múzických umění v Praze.

⁷ Ema Matoušková – česká operní pěvkyně, celý život zpívala v Itálii, žačka Giovanniho Binneta, generálního sekretáře milánské La Scaly.

⁸ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 58.

⁹ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 65.

gramofonovou produkci nejvyšším gramofonovým oceněním Grand prix Akademie Charlese Crose a to hned za dvě desky¹⁰. V červenci roku 1967, po dvouleté pauze, způsobené studiem v Salcburku, odzpíval a tentokrát i odehrál na zobcovou flétnu¹¹ poslední koncert s Novými pěvci madrigalů a komorní hudby v Paříži. Přibývajícím věkem členů souboru, neschopnost přizpůsobit se náročnějším dramaturgickým vizím uměleckého vedoucího, množící se nabídky koncertních turné, na které většina členů souboru nestačila – to vše bylo důvodem zániku Nových pěvců madrigalů a komorní hudby v roce 1967.

1.6. Studium na Orffově Schulwerku v Salcburku

O existenci Orffova Schulwerku se Jurkovič podrobněji dozvěděl od Ilji Hurníka, v roce 1964, i když úplně první informace byla z časopisu Hudební rozhledy. Ilja Hurník mu zapůjčil čtvrtý svazek německé Orffovy *Musik für Kinder*¹² i s gramofonovou deskou. Tento díl hudby pro děti se věnoval starým modálním tóninám, které najdeme v gregoriánském chorálu a středověké hudbě. Obě zmíněné oblasti hudby byly Jurkovičovi velice blízké a i díky tomu jej Orffova publikace nadchla¹³. Některé skladby se rozhodl vyzkoušet se svými žáky, ale neměl k dispozici kvalitní hudební nástroje, a tak s dětmi začínal hrát na “hračky”, jejichž zvuk nebyl zrovna vábíví. Přes to všechno byly děti nadšené, a když Ilja Hurník nabídl Pavlu Jurkovičovi, zda by chtěl jít studovat na Orffův institut do Salcburku, Jurkovič dlouho neváhal. Ke studiu byl vybrán společně s Libuší Kurkovou¹⁴, působící toho času na katedře hudební vědy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Po udělení stipendia mohli oba odjet. Pro Jurkoviče to nebyla první zahraniční výprava, tentokrát však „*opouštěl svou zemi na dlouho a sám za sebe.*“¹⁵ Při studiu se často osobně setkával s Carlem Orffem, který každých čtrnáct dní přijížděl s Gunildou Keetmann na svůj institut a studenty kontroloval, ale také s nimi rozprávěl.

Při pobytu v Salcburku se Pavel Jurkovič věnoval mimo jiné i překladům Orffových děl z bavorštiny do podlužáčtiny. Vznikla díla *Vánoční příhoda*, *Vánoční hra*

¹⁰ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 71.

¹¹ Zobcová flétna byla povinným nástrojem na salcburském Orffově institutu.

¹² ORFF, Carl a Gunild KEETMAN. *IV Moll: Bordun-Stufen*. Mainz: Schott, 1954, 149 s. Orff – Schulwerk: Musik für Kinder, 4452.

¹³ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 85.

¹⁴ Libuše Kurková (1936) je hudební pedagožka, která se zabývá hudebně pohybovou složkou a jejím praktickým užitím ve výuce hudební výchovy.

¹⁵ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 86.

a *Velikonoční hra*. *Vánoční příhoda* popisuje betlémské příhody očima pozorujících pastýřů, ve *Vánoční hře* přivolávají tři čarodějnice snůh, plískanici a vítr, aby Marii s Josefem překazily cestu do Betléma a *Velikonoční hra* popisuje humorný příběh o pokusu ďábla zabránit zmrtvýchvstání Ježíše Krista¹⁶.

Po roce v Salcburku, kdy svá studia ukončila Libuše Kurková, měl Jurkovič nutkání vrátit se také do své vlasti. Myslel si, že vše potřebné již viděl a neměl sílu dál pokračovat ve studiu pohybových oborů, jež nebyly jeho silnou stránkou a k nimž, podle svých slov, neměl předpoklady. Přesto zůstal a využil tak dvouletého stipendia. I v předmětech jako byly tělesná příprava, taneční pohyb a improvizace obstál a nakonec ve své učitelce Barbaře Haselbachové našel přítelkyni, se kterou byl dlouhá léta v kontaktu¹⁷.

V závěru svých studií vytvořil diplomovou práci o melodice a harmonii moravské lidové písně a hudebně pohybovou kompozici *Taneční rondo*¹⁸. Tato kompozice měla velký úspěch a byla ceněna i samotným Carlem Orffem. Přestože byla určena pouze k jednomu provedení, hrála se v Salcburku opakovaně.

Nejen Jurkovičovy diplomové práce si Carl Orff cenil. Obdivoval také úpravy českých a moravských lidových písní, které Jurkovič publikoval v Praze. Kontakt s Orffem přetrvával i po návratu z Jurkovičových studií v Salcburku. Psali si, setkávali se, ale především uplatňoval Jurkovič orffovské principy ve své výuce hudební výchovy. A spojení s Orffovou metodikou hudební výchovy trvalo po celý Jurkovičův život.

Na konci června roku 1967 Jurkovič svá studia na Orffově institutu ukončil a vrátil se zpět domů.

1.7. Pražští madrigalisté

Po zániku souboru Noví pěvci madrigalů a komorní hudby v roce 1967 nezhálel umělecký vedoucí Miroslav Venhoda a založil tentokrát již plně profesionální seskupení Pražští madrigalisté. Do nového souboru Pražští madrigalisté při Hudebním oddělení Národního muzea přestoupili dva původní členové – jedním z nich byl Pavel Jurkovič. Původní projev Nových pěvců madrigalů bez doprovodu hudebních nástrojů byl

¹⁶ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 88.

¹⁷ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 89.

¹⁸ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 89.

ozvláštněn – Pražští madrigalisté začali spolupracovat s tehdy nově vzniklými instrumentálními soubory. Byli tedy schopni interpretovat i rozsáhlé skladby významných renesančních autorů Johannesa Ockeghema, Josquina Despreze, Orlanda di Lassa, Claudia Monteverdiho, Carla Gesualda da Venosy a dalších. Z českých autorů to byli především Adam Michna z Otradovic, Bohuslav Matěj Černohorský nebo František Ignác Tůma. Jejich stěžejním repertoárem nebyla pouze hudba baroka a renesance, zpívali také nejstarší české vícehlasy, staročeské roráty, ale i Brahmsovy Písně lásky a Nové písně lásky¹⁹. Jejich repertoár byl tedy značně rozsáhlý – od středověku až po romantismus, později se nevyhnuli ani interpretaci hudby soudobé. Díky působení při Hudebním oddělení Národního muzea mohli dokonce využívat historické nástroje z muzejních sbírek. I s Pražskými madrigalisty absolvoval Jurkovič mnoho koncertních turné, mimo jiné i do Spojených států amerických a Kanady. Za doby jeho působení v souboru natočili celkem 19 gramofonových desek, především pro Supraphon²⁰. Pro Pražské madrigalisty také komponovali významní skladatelé jako Luboš Fišer, Miloš Štědroň, Viktor Kalabis nebo Petr Eben. V létě roku 1977 se Jurkovič dohodl s Miroslavem Venhodou na svém odchodu, přesto mu odchod Venhoda dlouhou dobu zazlival. Po ukončení činnosti u Pražských madrigalistů nastoupil Jurkovič jako učitel na Základní školu v pražských Holešovicích.

Desetileté působení Jurkoviče u Pražských madrigalistů mu zaručilo stylovou rozmanitost vnímání hudby a přestože preferoval hudbu středověkou a renesanční, byl schopen stylově interpretovat hudbu i jiných období.

1.8. Spolupráce s Českým rozhlasem a Violou

Na počátku sedmdesátých let se na Pavla Jurkoviče obrátila Helena Karásková²¹ s žádostí o spolupráci na cyklickém pořadu *Zazpívejte si se mnou (1971)*. Jurkovič souhlasil a každých čtrnáct dní se střídal s Čestmírem Staškem v představování lidových písní dětem. Od pondělí do čtvrtka ráno se vysílal pětiminutový pořad – první minutu zněla živě v Českém rozhlasu lidová píseň a následující čtyři minuty se Jurkovič (další týden Stašek) snažil přesvědčit posluchače o kráse dané písničky²². Dále vznikla pro

¹⁹ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 71.

²⁰ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 96.

²¹ Vedoucí hudební redakce Českého rozhlasu pro děti a mládež.

²² JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 104.

Český rozhlas celá série pořadů s titulem *Endele vendele* (1978), složených z lidových písní, říkadel a pohádek. Pro další okruh pořadů, nazvaných *Čarohrátky* (1981), zhudebnil Jurkovič verše českých básníků. Josef Václav Sládek, Karel Václav Rais, Josef Kožíšek, Jaroslav Seifert, František Halas, František Hrubín, Václav Čtvrtek, Věra Provazníková, Jiří Žáček; těm všem byl věnován jeden pořad, třem posledním dokonce čtyři. Celoroční pořady hudební výchovy pro některé ročníky, hodinová zamyšlení nad hudbou s Evou Ociskovou, tvorby scénické hudby k nedělním pohádkám a mnoho dalšího – to je výčet Jurkovičovy různorodé spolupráce na pořadech Českého rozhlasu, která trvala až do roku 2005.

Violu popisuje Jurkovič ve své knize takto: „... vzácná poetická scéna, prezentující poezii a hudbu šest dnů v týdnu, ale i dramaturgie, svým duchovním zaměřením v té rovněž vzácná, prostě ostrůvek opravdové kultury nejen slova, ale též spřízněných duší na scéně i v auditoriu.“²³ Než byl Jurkovič osloven, aby pro Violu komponoval, nejprve zde sám účinkoval – hrál, zpíval, recitoval, vybíral a upravoval písně. Pro nejstarší pořady, na nichž se podílel – *Bolest s veselostí* (1968) a *Byla cesta, byla ušlapaná* (1969), upravoval písně, řídil nastudování, zpíval a hrál na hudební nástroje. U další hry *Trobadoři a žakéři* (1970) je autorem výběru poezie, hudby a hudební realizace, zároveň také zpíval, recitoval a hrál na dobové nástroje. Pro traktát Jana Amose Komenského *Truchlivý* (1970) vybral písně a také zde zpíval. Dále hráli Jan Kačer, Nina Divíšková, Josef Abrhám a Zdeněk Martínek. V představení *Vita Caroli* (1971), které popisuje život Karla IV., účinkoval Jurkovič s Divíškovou, Kačerem a Vladimírem Justlem. První představení, pro které zkomponoval hudbu, se jmenuje *Kosmas* (1974) a ztvárňuje příběh o Kosmovi, popsany v knize *Obrazy z dějin národa českého* Vladislava Vančury. Dále je autorem scénáře a hudby pro známý pořad pro děti s pohádkami a verši českých básníků *Ententyky* (1983), kde také spoluúčinkoval s Taťjanou Medveckou a Alfredem Strejčkem. Posledním pořadem ve Viole, na kterém se podílel, jsou *Písně zbožné, milostné a darebné* z roku 1994, ve kterých účinkovala také Jitka Molavcová²⁴.

²³ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 115.

²⁴ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 223-226.

1.9. Na sklonku života

Po odchodu do důchodu se Jurkovič věnoval především skladatelské činnosti, byl často zván jako čestný host vzdělávacích seminářů a koncertů, kde se často prezentovala jeho hudba, těšil se přízni svých bývalých žáků, učitelů a lidí, které naučil milovat lidovou píseň, užívat si každý nejen hudební okamžik a vnímat hudbu jinak.

Pavel Jurkovič zemřel náhle 4. února 2015 ve věku 81 let. Jeho životní cesta se symbolicky uzavřela tam, kde se započala – v Břevnovském klášteře, kde se 11. února v Bazilice svaté Markéty konala zádušní mše. Rozloučit se s ním přišlo, mimo rodiny a přátel, mnoho jeho žáků, učitelů hudební výchovy, lidí, které ovlivnil, ale také významných osobností z hudební a divadelní oblasti. Kromě jiných písní a skladeb zazněla také jedna z jeho nejmilovanějších lidových písniček: *Ze země jsem na zem přišel, na zemi jsem rozum našel, chodím po ní jako pán, do ní budu zakopán. Potěš mě Pán Bůh sám.*

Za svůj přínos v oblasti hudební výchovy, propagaci idejí Orffova Schulwerku a skladatelskou tvorbu byl ještě za svého života několikrát oceněn. „*V roce 1995 byl vyznamenán za zásluhy o šíření Orffovských myšlenek prestižním oceněním Orffovy nadace v Mnichově. Je také nositelem Výroční ceny Československého rozhlasu za tvorbu pro děti (1980) a Ceny České hudební rady za iniciativní počiny v hudební výchově (1996).*“²⁵ „*Společnost pro hudební výchovu České republiky ocenila význam a přínos Pavla Jurkoviče v posledním období dvakrát: v roce 2011 mu udělila Cenu Jaroslava Herdena za dlouhodobé úspěšné a inspirativní působení v oblasti školní hudební výchovy a v roce 2014 Ocenění za přínos české hudební výchově.*“²⁶ V březnu roku 2015 byl oceněn In memoriam Medailí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy 2. stupně za vynikající pedagogickou činnost.

²⁵ Osobnosti obce: Pavel Jurkovič * 18.8.1933. In: [online]. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.poddvorov.cz/informace-o-obci/zajimavosti/osobnosti-obce/>.

²⁶ PRCHAL, Jan. Jsou zprávy, které zasáhnou jako blesk z čistého nebe. Taková přišla dnes – ve věku 81 let náhle odešel vynikající hudebník, zpěvák, skladatel, pedagog a především skvělý a dobrý člověk Pavel Jurkovič. In: [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.shvcr.cz/aktuality/jurkovic.pdf>.

2. Pavel Jurkovič – pedagog

Jak jsme již zmínili v první kapitole, získal Jurkovič své první pedagogické zkušenosti nejprve v základní škole ve Střešovicích, poté na Bílé Hoře. Nejdůležitější roli v jeho učitelském životě však hrála Základní škola v Umělecké ulici v pražských Holešovicích.

2.1. Fakultní základní škola Umělecká

Do Základní školy v Umělecké ulici nastoupil Pavel Jurkovič po odchodu od Pražských madrigalistů v roce 1977. Začátky nebyly snadné, stav zpěvnosti a hudebnosti žáků byl značně zanedbaný. Přesto se Jurkovič nenechal odradit a pečlivě s dětmi při hudební výchově pracoval. Dodával jim sebedůvěru, snažil se je zbavit ostychu, záleželo mu vždy i na tom nejposlednějším žákovi. I přes tuto situaci vznikl později ve škole pěvecký soubor, který slavil úspěchy v obvodních i celopražských soutěžích. Největší zásluhou Jurkoviče však bylo, že Základní škola Umělecká získala statut základní školy s rozšířenou výukou hudební výchovy. Iniciátorem byl Ladislav Daniel, který tento druh školy vyzkoušel v Olomouci. Dalšími osobami, které se na získání statutu podílely, byly paní ředitelka Eva Šimková a její zástupkyně Hana Nejedlá.

Koncept výuky hudební výchovy vypadal takto – v první třídě měly děti tři hodiny hudební výchovy, od druhé třídy pak ještě navíc další dvě hodiny souborové hry a zpěvu, zpočátku také s povinností navštěvovat Základní uměleckou školu. Hodiny probíhaly interaktivně, nešlo jen o teoretické znalosti dětí z hudební výchovy, naopak, veškeré teorii předcházela praxe a k teorii se hledala cesta praktickým muzicírováním. Děti byly vychovávány k rytmickému cítění, dobré hlasové průpravě, intonaci, instrumentální hře, ale i improvizaci. Písňový repertoár představovaly především lidové písně ve stále náročnějších úpravách, písně soudobých skladatelů, ale i historická hudba od gregoriánského chorálu přes období středověku, renesance a baroka. Důležitou roli hrály ve výuce i Orffovy nástroje – zvonkohry, metalofony, xylofony i řada bicích nástrojů. Ty vzbuzovaly v dětech zvědavost a prohlubovaly již nabyté rytmické a melodické dovednosti a vedly je k rozvíjení vlastní kreativity. Opomenuta nesmí být ani potřeba sounáležitosti a touha po společném díle. Z každé dětské třídy se tak stával orchestr a díky orffovským nástrojům mohlo být zapojeno opravdu každé dítě, které by

v situacích běžného školního života mělo se začleněním do kolektivu problémy. Za důležitý aspekt pro fungování tohoto hudebního procesu považoval Jurkovič pochvalu. „*Opomeneš-li v pravý čas odměnit pochvalou zjevný pokrok, ztratíš zájem dítěte na dlouhý čas. Ostatně, milý učiteli, mírou tvého úspěchu není ten nejnadanější, ale ten poslední: věř, že je stejně lačný po poznání a dovednosti jako ti ostatní.*“²⁷

Školu Pavel Jurkovič opustil v roce 1996 odchodem do důchodu. Přesto jeho kontakt se školou úplně neskončil, navštěvoval děti při hodinách hudební výchovy, účastnil se školních koncertů a především byl v neustálém spojení s Janou Žižkovou, která jeho roli na základní škole převzala. Jana Žižková popisuje první setkání s Pavlem Jurkovičem takto: „*Pana Jurkoviče jsem poznala v Pelhřimově, kde s paní Rákosníkovou a Lenkou Pospíšilovou pořádal letní týdenní kurz pro rodiče a děti Rodina zpívá, hraje a tancuje v červenci 1988. Byla jsem tam jako rodič šestiletého synka, který měl jít v září do školy. O kurzu jsem se dozvěděla v Hudebních rozhledech. Mimochodem, tento kurz jsem spolu s dalšími kolegy také převzala a pořádáme ho dodnes.*“²⁸

Na škole strávil Jurkovič 19 let a podařilo se mu vytvořit koncepci výuky hudební výchovy, která byla a dodnes je inspirací pro mnohé pedagogy.

2.2. Adaptace Orffova Schulwerku v Čechách

Výuka hudební výchovy v Československu byla většinou jednostranně zaměřená na pasivní vnímání hudby. Jedinou aktivní složkou byl zpěv a i do něj byli žáci často nuceni. Po vzoru sovětských zemí panoval v hudební výchově dril, soutěživost a konkurenceschopnost, vše se směřovalo pouze na výkon a chyby nebyly přípustné. Pro méně nadané žáky byla praktikována výuka v kurzech nápravného zpěvu. Hudební výchova se vyučovala dosti stereotypně – pouze zpěv, hudební nauka a historie, žádné muzicírování nebo kreativní tvořivost. V létě roku 1964 se situace změnila. Díky Zoltánu Kodálymu, tehdejšímu maďarskému ministru školství, se konala konference *Mezinárodní společnosti pro hudební výchovu (ISME)* v Budapešti, ve východním bloku, kam se mohli dostavit i českoslovenští učitelé, mezi nimi například Vladimír Poš nebo Ladislav Daniel. Ti se zde setkali s Wilhelmem Kellerem a poprvé uviděli jeho práci s hudebními nástroji, která je díky své kreativitě oslovila. Po návratu domů pozvali učitelé Kellera do

²⁷ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 157.

²⁸ ŽIŽKOVÁ, Jana. Osobní rozhovor. Praha 17. 3. 2015.

Československa, který ještě téhož roku přijel a vyučoval učitele na seminářích o využití Orffova Schulwerku v praxi²⁹.

V 60. letech pozval Orff na základě Kellerova doporučení Petra Ebena a Ilju Hurníka do Salcburku. Po návštěvě v Československu vytipoval Keller tyto skladatele jako vhodné pro transformaci Orffova Schulwerku do českého jazyka. Carl Orff a Wilhelm Keller si byli vědomi nutnosti naučit někoho Schulwerk prakticky vyučovat a tak stipendium pro studium na Orffově institutu získali Pavel Jurkovič a Libuše Kurková. Po svém návratu do Československa začali Eben a Hurník pracovat na české verzi Orffova Schulwerku. Nešlo jen o pouhý překlad z německého do českého jazyka. Bylo neuskutečnitelné přeložit německou verzi do češtiny, jelikož slova písní a říkadel vychází z přirozené dikce jazyka, kterou by nebylo možné zachovat při pouhém doslovném překladu. Došlo v podstatě k transformaci díla, původní zůstala koncepce, ostatní museli Eben s Hurníkem vymyslet sami. Vycházeli z českých říkadel, z českých a moravských lidových písní, další skladbičky také sami složili, aby odpovídaly požadavkům Orffova Schulwerku. A tak vydal Supraphon v roce 1969 první dva díly České Orffovy školy, třetí v roce 1972 a poslední – čtvrtý vyšel v nakladatelství Muzikservis. Navíc, na rozdíl od originálu, obsahují všechny díly české verze metodické pokyny pro učitele, hlavně k elementární improvizaci, ke hře na dětské nástroje, k práci s říkadly i k hudebně pohybové výchově³⁰. Carl Orff byl z české adaptace Orffova Schulwerku nadšen, sám Hurníkovu a Ebenovu verzi označil za jednu z nejlepších, právě díky inovacím, o než českou verzi obohatili, ale přesto se jim podařilo zachovat základní myšlenku, koncepci i metodické postupy.

Ne všichni však pochopili Orffův Schulwerk správně. Mnoho škol nakoupilo množství Orffových nástrojů, ale nemělo poučené učitele a tak z celé idey zůstalo jen neorganizované používání nástrojů Orffova instrumentáře, což bylo to jediné, co pro ně Orffův Schulwerk znamenal. Celý tento směr tak zůstal v mnoha případech nepochopen. Některé hodiny hudební výchovy se tak vrátily do starých pasivních kolejí. Československá hudební společnost se snažila situaci zlepšit tím, že pořádala kurzy modernizace hudební výchovy pro učitele, na kterých učili Vladimír Poš, Božena

²⁹ KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Osobní rozhovor. Praha, 4. 3. 2015.

³⁰ POŠ, Vladimír. Mála historie Orffovy školy v ČSSR. In: GÖLLNITZ, H., D. GÜNTHEROVÁ, K. HOFMARKSRICHTER, P. JURKOVIČ, W. KELLER, L. KURKOVÁ, C. ORFF, V. POŠ, E. PREUSSNER, R. SCHINDLER a W. THOMAS. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově: sborník studií*. Praha – Bratislava: Editio Supraphon, 1969, 177 s. Comenium musicum, 7.

Viskupová nebo Pavel Jurkovič. Viskupová se specializovala na pohyb, Poš se zabíral hudebně pedagogickým hlediskem a Jurkovič učil improvizaci a práci s Orffovými nástroji. Na přelomu 60. a 70. let cestovali po celém Československu a pokoušeli se nasměrovat učitele správným směrem, jak Schulwerk chápat, jak poučeně s Orffovým instrumentářem pracovat a rozvíjet dětskou hudebnost³¹.

Výčet lidí, kteří se významně podíleli na vzniku České Orffovy školy je velice rozsáhlý: Ilja Hurník a Petr Eben – autoři opravdu české Orffovy školy, kterou sám Carl Orff považoval za jednu z nejzdařilejších a je uznávána po celém světě, Eva Kröschlová zprostředkovala první setkání s Carlem Orffem a byla iniciátorkou pohybové složky v prvním díle České Orffovy školy, Vladimír Poš – propagátor a editor, byl činný publicisticky a společně s Boženou Viskupovou i prakticky s dětmi, Karel a Věra Alingerovi se společně s Janem Dostálem stali prvními autory Orffovských hudebních a slovesných materiálů a v neposlední řadě Ladislav Daniel jako tvůrce původního českého orffovského instrumentáře, když byl německý finančně nedosažitelný.

Ze škol, které se v Praze a jejím okolí v současné době zabývají aplikací Orffova Schulwerku ve výuce hudební výchovy jmenujme nejznámější a sice Základní a mateřská škola Generála Františka Fajtla, D.F.C. v Praze 9 – Letňanech, Fakultní základní škola v Umělecké ulici na Praze 7 nebo Základní škola Na Výsluní v Brandýse nad Labem.

2.2.1. Česká Orffova společnost

Česká Orffova společnost byla formálně založena při České hudební společnosti v roce 1995 u příležitosti stého výročí narození Carla Orffa. Od vzniku společnosti až do roku 2000 byl předsedou Pavel Jurkovič, který po pěti letech ve funkci předal žezlo Jarmile Kotůlkové. Avšak až do své smrti zůstával ve funkci čestného předsedy. Jarmila Kotůlková byla významnou osobností České Orffovy společnosti, její zásluhou Česká Orffova společnost vzkvétala. V roce 2014 svou funkci předala do té doby místopředsedkyni, kolegyni Pavla Jurkoviče a mezinárodní lektorce Lence Pospíšilové.

Cíle své práce si Česká Orffova společnost vytyčuje takto: *„Česká Orffova společnost se snaží uvádět do každodenní praxe novátorské a tvořivé myšlenky Orffova díla Schulwerk. Pořádá semináře, kurzy, letní aktivity pro zájemce z řad učitelů všech druhů škol, studentů, sociálních a výchovných pracovníků, terapeutů a rodičů s dětmi.*

³¹ KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Osobní rozhovor. Praha, 4. 3. 2015.

Spolupracuje v mezinárodním měřítku s podobnými společnostmi na Slovensku, v Polsku a ve Slovinsku. Udržuje kontakty s Orff Forum v Rakousku (Salzburg) a s německou společností Orff – Schulwerk.“³²

³² KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Informace o společnosti. [online]. 2008 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://m.orff.webnode.cz/o-nas/>.

3. Pavel Jurkovič – skladatel

V době, kdy neměl Jurkovič komu svěřit svá trápení, předával je klavíru a tak vznikaly jeho první pokusy o kompozici. „*Do improvizace se vejde každý cit, dokonce i ten milostný, v pubertě tak aktuální a silný.*“³³ Když klavírní improvizaci zapsal na notový papír, utvořil tak svou první celistvou kompozici pro klavír *Jarní vůně*. Tato skladba, přestože byla plná chyb, jej dovedla ke Karlu Risingerovi. Za doby svého pobytu ve Schole cantorum u něj studoval kompozici.

Těžiště Jurkovičových děl tkví především v tvorbě pro děti. Velkou důležitost při skládání dětských písní přikládal textu. „*Pro skladatele písniček pro děti je důležitá volba textu. Hledal jsem je vždycky u těch nejlepších českých básníků minulosti, kteří své umění věnovali také dětem. Tato země je v tomto ohledu mimořádně bohatá. Na tuto tradici navazují také žijící básníci, kteří ve své poezii přinášejí nové reálie, nová slova, ale i soudobý pohled na svět dětí i nás dospělých. ... Tvorba pro děti není pro mne nějakým vedlejším „produktem“, ale činností doslova přednostní. Věnoval jsem jí většinu svého tvořivého života, často s pocitem, že děti stojí za mnou a vedou moji ruku po linkách notové osnovy, zvláště pak ty nejmenší, jejichž hlasový rozsah je pochopitelně omezený, ale vůbec to neznamená ochuzení, víme-li např., že celá řada oblíbených lidových písní je vytvořena z pěti, šesti tónů. Tím obtížnější, ale i lákavější je práce skladatelova.*“³⁴

Jarmila Kotůlková o Jurkovičově tvorbě říká: „*Pavel dokázal uchopit dětskou duši tak, že ji oslovil, v tom byla jeho genialita jako hudebního skladatele. Nestává se, že by děti nějakou jeho písničku zazpívaly bez zaujetí, s nudným výrazem v obličeji.*“³⁵

3.1. Inspirační zdroje

Lidová píseň

Lidová píseň provázela Jurkoviče stále. „*Vždyť každá taková písnička je přirozená zpráva o světě a je v ní všechno podstatné, co se týká života a postojů k němu.*“³⁶ I při svých hodinách hudební výchovy nebo při seminářích pro učitele z lidové písně čerpal

³³ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 37.

³⁴ JURKOVIČ, Pavel. *Na orffovských cestách I.: písničky pro malé i větší*. Netolice: Jc-Audio, 2007, 58 s. ISBN M-706532-00-4. s. 7.

³⁵ KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Osobní rozhovor. Praha, 4. 3. 2015.

³⁶ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s.21.

a říkal, že ten, kdo předává poselství lidové písně, je dobrý učitel³⁷. Také lidové písně upravoval pro sbory nebo jednohlas s doprovodem, často Orffova instrumentáře.

Gregoriánský chorál, hudba středověku

Hudbě středověké a gregoriánskému chorálu se učil již od útlého dětství ve Schole Cantorum. Dále jej provázela na muzikantských cestách s Novými pěvci madrigalů a komorní hudby a Pražskými madrigalisty. Další neméně důležité setkání s tímto typem hudby bylo ve čtvrtém svazku Orffovy *Musik für Kinder*³⁸, kterou mu jako první půjčil Ilja Hurník. I díky přítomnosti staré hudby byl Orffovou metodikou nadšen a odjel studovat na Orffův institut do Salcburku. Ani při učení na základních školách ani při skládání a úpravách skladeb tento typ hudby neopustil. S dětmi často improvizoval na středověké motivy či upravoval starou hudbu, aby byla přístupná právě ve školách.

Český jazyk a poezie

Velkou inspirací pro Jurkoviče byl český jazyk a poezie. Sám také veršoval, jeho básnickým rádcem se stal Jan Vladislav³⁹, otec dívky, kterou Pavel Jurkovič učil ve škole. Po přečtení několika básní dal Jurkovičovi radu: „*Překládej, to je dobrá cesta ke zvládnutí řemesla.*“ A tak Jurkovič začal překládat nejprve z ruského, poté i z německého jazyka. Útlý výběr jeho překladů a básní byl vydán pod názvem *Po dávných stopách*. Přestože veršování zanechal, zkušenosti jak pracovat se slovem využil i v hudbě a hudební pedagogice – v práci na rozhlasových pořadech, na hudebněvýchovných publikacích a při překladech zpívaných textů.

Skladatelská činnost Pavla Jurkoviče je opravdu rozmanitá, pro přehlednost je možné ji rozdělit do pěti oblastí – *Sborové skladby*, *Jednohlasé dětské písně*, *Úpravy písní*, *Skladby s užitím Orffova instrumentáře* a *Učebnice hudební výchovy pro základní školy*. Jednotlivé skladby, sborníky, publikace či zpěvníky jsou v následujícím textu seřazeny chronologicky podle roku vzniku.

³⁷ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s.21.

³⁸ ORFF, Carl a Gunild KEETMAN. *IV Moll: Bordun-Stufen*. Mainz: Schott, 1954, 149 s. Orff – Schulwerk: Musik für Kinder, 4452.

³⁹ Jan Vladislav (1923 – 2009) – český básník a překladatel poezie.

3.1.1. Sborové skladby

Sborovými skladbami jsou myšleny vlastní Jurkovičovy kompozice, určené pěveckým sborům, tvoří však menší část Jurkovičovy skladatelské tvorby. Jejich příklady jsme rozčlenili i s ohledem na přehlednost do čtyř skupin a to podle obsazení na dětské, ženské, mužské a smíšené sborové skladby. U vybraných z nich uvádíme stručnou charakteristiku, rok vzniku a autora textové předlohy.

Dětské sbory

Cyklus písní *Máji, máji, zavoň kvítím*, určený pro dětské pěvecké sbory, obsahuje 23 převážně jednohlasých, výjimečně snadných dvojhlasých či trojhlasých písní. Vybrané z nich budeme podrobněji charakterizovat v části práce, která popisuje sborníky písní ze vzdělávacích kurzů Rodina zpívá, hraje a tancuje. Textovou předlohu k písním tvoří verše českých básníků, např. Františka Halase (*První let, Návrat, Písnička o Sněhurce, Mamince*), Václava Čtvrťka (*Kuň, kuň, kuň*), Jana Vodňanského (*Slůně stůně*) nebo Jana Čarka (*Ráj domova*). Cyklus byl vydán Okresním kulturním střediskem, první vydání v Liberci v roce 1982, druhé v Karlových Varech roku 1983 a je určen dětem školního věku.

Na texty Václava Fischera vytvořil Jurkovič cyklus zimních písní *Koleda, koleda* (1990) a *Písničky z dětského domečku* (1996).

Lidový obřad *Čištění studánek* (1998) pro jednohlasý dětský sbor, dvě flétny a housle se skládá z devíti drobných písní na lidové texty, popisující jarní lidovou tradici čištění studánek. Snadné melodie písniček vytvořil Pavel Jurkovič, jedná se o melodizaci říkadela na několika tónech. Většina částí je uvozena instrumentální předehtou, autor také využívá střídání sóla a sboru, celou skladbou se nese rozhovor dívky Karolínky a sboru. Skladba je psaná v tónině C dur a střídá se v ní dvoudobé a třídobé metrum.

V roce 1999 vyšla v nakladatelství Muzikservis *Hra s jesličkami*. Jurkovič upravil vánoční písně *Co to znamená, Sem, sem, sem, pastýři, Tedy poženem, Půjdeme spolu do Betléma, Už jsme si naši koledu odbyli* a *Narodil se Kristus Pán* pro dětský dvojhlas, komorní orchestr (dvě flétny, dva hoboje, klarinet, housle, fagot nebo violoncello) a varhany. Návod na dramatické ztvárnění přidala Jiřina Rákosníková.

Malá kantáta *Devatero divný květ* (2002) je určena pro dětský sbor, dvě flétny a klavír. Jedná se o hudebně pohybovou skladbu v původní verzi s průvodem komorního

orchestru (dvoje housle, violoncello, dva klarinety, dvě flétny – příčné nebo zobcové altové, trubka, tympány a činel). Texty úvodu, refrénů a závěru jsou lidové, sólové texty, popisující devatero rozličných květin (*Petrklíč, Fialka, Sněžěnka, Pivoňka, Sedmikráska, Čekanka, Karafiát, Růžička a Rozmarýna*), napsal Pavel Jurkovič. Úvod a refrény začínají dětským dvojhlasem, ke konci se rozšiřují do trojhlasu a střídají se se sólovými party jednotlivých květin. Výchozí tóninou úvodu, refrénů a závěru je d moll, sóla jsou buď v d moll nebo v paralelní F dur.

Jedním z posledních dětských sborů, který nebyl dosud vydán, jsou *Klukoviny*, které Jurkovič vytvořil v roce 2005. Cyklus dětských sborů s klavírem, flétnou a bicími nástroji napsal na verše Jiřího Žáčka.

Ženské sbory

Píseň tvorstva (2000) napsal Jurkovič na český překlad⁴⁰ textu chvály svatého Františka z Assisi (1181-1226). Skladba je určena pro tříhlasý ženský sbor a dvě flétny. „*František píseň napsal roku 1224, dva roky před svou smrtí v obci San Damiano po noci, kterou strávil ve velikých bolestech. ... Důvodem, proč František napsal tuto píseň, byla snaha dát svým bratřím jednoduchý text ke zpěvu a ke chvále Boha. ... Původní báseň lze rozdělit do dvou tématických celků. V prvních sedmi slokách je chválen Bůh, v posledních třech se naopak věnuje tématu spásy duše.*“⁴¹

Český podzim z roku 2004 – cyklus ženských sborů s klavírem na verše Karla Tomana věnoval Pavel Jurkovič dětskému pěveckému sboru Radost Praha. Obsahuje tři části – *Září, Říjen, Listopad*.

Mužské sbory

Missa de angelis (2004) pro mužský sbor, flétnu, klarinet, violu, violoncello a varhany obsahuje 8 částí – *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Pater noster, Agnus Dei, Ite, missa est*. Duchovně laděné dílo věnoval Jurkovič opět sboru Pueri Gaudentes, tentokrát k 15. výročí založení sboru. Premiéra této skladby byla v roce 2005.

⁴⁰ Text přeložil Jaroslav Pokorný (1920 – 1983) – český divadelní teoretik a kritik, dramaturg a překladatel.

⁴¹ BAUDYŠ, Martin. František z Assisi: Píseň tvorstva. In: [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18399/frantisek-z-assisi-pisen-tvorstva->

Smíšené sbory

Scénická kantáta pro smíšený sbor, sóla a instrumentální soubor *Hra o svaté Dorotě*, vznikla v roce 1995. Premiéra se konala roku 1997, kdy hru nastudovala Zdeňka Součková se svými Pueri Gaudentes.

Cyklus lidových zbojnických písní *Život zbojnický (2000)* je určen pro smíšený sbor, housle a klavír. Obsahuje 7 částí – *Jarní volání lesa, Výzva, Zbojnické právo, Zbojnická láska, Zbojnická ukolébavka, Zbojnická volba a naděje, Pohřeb zbojníkův*. Tento cyklus věnoval Jurkovič chlapeckému sboru Pueri Gaudentes a jejich sbormistryni Zdeňce Součkové k desátému výročí založení sboru. V posledním čísle časopisu *Cantus* byla vydána notová příloha se čtvrtou částí tohoto cyklu *Zbojnická láska*.

Jarní pastorále (poslední verze z roku 2001) je scénická kantáta pro smíšený sbor a instrumentální soubor. Stejně jako předchozí dva cykly byla věnována sboru Pueri Gaudentes. Obsahuje 5 částí – *Starodávná pohůnská, Ptačí koncert, Pastýřské zaříkání, Ovečky a pastýři a Průvod*. Jak již název napovídá, hlavními tématy všech částí cyklu jsou jaro, příroda a lidové zvyky a tradice a všechny části se dají ztvárnit dramaticky.

3.1.2. Jednohlasé dětské písně

Pavel Jurkovič se hodně věnoval skládání pro malé zpěváky, pro děti předškolního a mladšího školního věku. Velké množství jeho písní již téměř zlidovělo a najdeme je hojně zastoupené ve výuce v mateřských a základních školách i v repertoáru přípravných odděleních dětských pěveckých sborů. Pro děti jsou písně přístupné nejen díky veselým textům, ale také srozumitelnou výstavbou melodie. Do této kapitoly jsme zařadili Jurkovičovy autorské písně s klavírním doprovodem nebo úplně bez doprovodu, opatřené jen akordovými značkami. U některých sbírek je přítomen navíc i doprovod zobcové flétny či Orffových nástrojů.

Sborníky písní z kurzů Rodina zpívá, hraje a tancuje

Na konci osmdesátých let stály u zrodu výše jmenovaného vzdělávacího kurzu *Rodina zpívá, hraje a tancuje* tři osoby – Jiřina Rákosníková, Hana Halíková a Pavel Jurkovič. Jejich ideou bylo vytvořit letní prázdninový kurz pro rodiče s dětmi, kde by se v přírodě zpívalo a tancovalo. Přes náročné začátky se konal v roce 1986 první ročník, kde se Pavel Jurkovič věnoval hudební výuce, Jiřina Rákosníková vedla taneční dílny

a Hana Halíková se starala o organizaci⁴². Rodiče s dětmi byli nadšení a domů si neodváželi jen zážitky, ale také notovou podobu všech písní, které se na kurzu zpívaly. Od roku 1986 do roku 1991 se kurzy konaly v Jihlavě, poté byly přesunuty do Pelhřimova, kde se pravidelně opakovaly až do roku 1999. Celých 14 let byl hlavním lektorem Pavel Jurkovič a tak vzniklo 14 malých zpěvníků *Písničky pro celou rodinu*. Každý zpěvník má stejnou strukturu – první a třetí část obsahuje vybrané lidové písně ke zpěvu i tanci a druhá část zahrnuje autorské písně Pavla Jurkoviče či dalších významných hudebních skladatelů tehdejší doby, skládajících pro děti.

Pro ilustraci jsme vybrali šest různorodých čísel sborníků *Písničky pro celou rodinu* a pro ucelený obraz jmenujeme skladby, jež napsal Pavel Jurkovič, dále přidáváme témata písniček a také u každé z nich uvádíme autora textu, popř. textovou předlohu.

Do prvního neočíslovaného dílu sborníku vybral Jurkovič do autorské části dětské písně o zvířátkách. Mezi nimi byly i jeho nejpopulárnější písničky, které rozhodně nezapadly a zpívají se dodnes. První píseň *Ježci* na text Jiřího V. Svobody, je založená na pentatonice a umožňuje tak i snadnou improvizaci dětí na Orffovy nástroje v rozsahu pěti tónů. K další dvěma písním *První let* a *Návrat* vytvořil text František Halas a obě písně s přírodní tematikou popisují odlet a jarní návrat ptactva z teplých krajin. Dalšími písněmi, které jsou u dětí velice oblíbené, jsou pentatonická píseň *Slůně stůně* na text Jana Vodňanského a *Liščí mazurka* s poměrně náročnými oktávovými skoky se slovy Oldřicha Sirovátky. Melodie písně *Od pondělka*, již otextoval Jiří Žáček, je vystavěná z velkého množství intonačních skoků a postupů, které se dětem nezpívají snadno. Dalšími písněmi jsou například *Kocůrek* na lidový text nebo *Dračí trampoty* a *Halí belí* s texty Jiřího Žáčka. Z popisu jednotlivých písní vidíme, že se nejedná o písně pěvecky zcela snadné. Jsou tak určeny spíše dětem mladšího školního věku.

Čtvrtý díl patří sluníčkovým písničkám, tentokrát zde nalezneme i soudobé autory tehdejší doby – Emila Hradeckého, Petra Ebena, Josefa Říhu nebo Ilju Hurníka. První píseň *Muzikant* Emila Hradeckého na text Jana Hostáně popisuje hru na různé hudební nástroje – kontrabas, buben, housle a trubku. Jako další najdeme Jurkovičovu písničku *Byla jedna Káča*, která je specifická střídáním metra, na první část mohou děti tancovat mazurku, na druhou polku. Textem ji opatřila Věra Provazníková. Na konec této části

⁴² Podrobněji in VEVRKOVÁ, Pavla. *Historie hudebního kurzu Rodina zpívá, hraje a tancuje*. Praha, 2008. 123 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. s. 23.

byly zařazeny i dvě písně Ilji Hurníka – *Táta se holí* a *Žabka*. Úplně poslední písní je *Červená, zlatá, zelená* od Pavla Jurkoviče, na vánoční text Václava Čtvrťka, v poměrně nízké pěvecké poloze, která je častým problémem u Jurkovičových písní.

V roce 1990 byl vydán v pořadí pátý zpěvník, jehož druhá část nese titul *Hrajte, páni muzikanti*. Jak již vypovídá název této části, popisují texty písní různé hudební nástroje, hru na ně a i samotné muzikanty. Na začátek je zařazena velmi oblíbená píseň v dětských pěveckých sborech *Velká kapela* neboli *Kupte strunu za korunu* s rytmickými mezihrami. Není však zcela snadná, přestože je jen v rozsahu sexty, obsahuje velké množství intonačních skoků a je tím předurčena pro větší děti. Další čtyři písně *Malí muzikanti*, *Na co hraje krejčí*, *Buben a činely* a *Píšťalka* opatřil textem Jiří Žáček. Písnička *Píšťalka* je napsaná jako dvojhlasý kánon. Poslední píseň *Líbí se mi u nás doma* na slova Michala Černíka se zpívá jako rondo. Po každém zazpívaném refrénu následuje rytmicky recitovaná sloka, která se dá doplnit i doprovodem na Orffovy nástroje, po sloce zase refrén, stejně až do konce písně. Ve tvorbě Pavla Jurkoviče byla forma ronda oblíbená a vyskytuje se poměrně často.

Autorská část jedenáctého zpěvníku se jmenuje *Co vidí slunce*. Z uvedených sborníků je nejrozsáhlejší – obsahuje dvacet písní, přesto velká většina z nich není tolik známá. K první písní *Ráj domova* napsal slova Jan Čarek a jedná se opět o rondo. Refrén je založen na třech čtyřtaktových motivech. S refrénem se střídají tři kuplety, každý opět na jinou melodii. Refrén se tedy zpívá trojhlasně, kuplety jednohlasně. V textech je opěvována krása naší země. K dalšímu rondu *Co vidí slunce* napsal slova Jiří Žáček a každý ze šesti recitačních kupletů je hádankou pro posluchače. Dále zde najdeme Jurkovičem oblíbené kánony např. *Čtyři koně houpací*, založený pouze na čtyřech tónech akordů D dur a h moll nebo *Chrupa* na text Ondřeje Suchého. Jednou z posledních písní je tříhlasá zdravice *Dobré jitro, dobrý den*, jejíž závěrečných sedm taktů sloužilo jako hudební pozdrav dětí na začátku hodiny hudební výchovy na základní škole, kde Jurkovič vyučoval. Text napsala Dagmar Martinová s Pavlem Jurkovičem. Písně, zařazené do tohoto dílu jsou interpretačně náročnější, jsou i ve vícehlasé úpravě, ve formě ronda nebo kánonu, obsahují velké množství textů a jsou tedy vhodné pro děti staršího školního věku.

Sborník z roku 1997, v pořadí dvanáctý, obsahuje opět rozsáhlou část Jurkovičových písní s názvem *Písničky i podpísničky*, tentokrát i se zastoupením autorových textů. První písní je *Rozpočítadlo* na lidový text Reje, reje, černá svině, na hřbitově křen, Jurkovič jej zasadil do snadné melodie. Druhá píseň je na text skladatele

a je založená na principu otázky a odpovědi. Další písní s Jurkovičovým textem je *Večerníček*, určený opravdu malým dětem s hlasovým rozsahem pěti tónů, jen opět v poměrně nízké poloze – v tónině C dur. Princip otázky a odpovědi nalezneme i u písně *Krajíc*, jejíž melodie připomíná procvičování určitých hudebních intervalů a je vystavěná na pěti tónech. Závěrečnou písní tohoto cyklu je zpěv slepičky k pohádce *O kohoutkovi a slepičce* na lidový text s častým střídáním metra. Písně tohoto sborníku jsou rozsahem i texty určené spíše menším dětem.

Z výčtu Jurkovičových dětských písní můžeme vyvodit, že jeho častými spolupracovníky, co se týká textové předlohy, byli např. Václav Čtvrtek, František Hrubín, Věra Provazníková, Václav Fischer nebo Jiří Žáček, využíval také texty lidové. Většina Jurkovičových písní si rozsahem vystačí s oktávou, u těch, co jsou určené menším dětem, je melodie utvořená i na čtyřech nebo pěti tónech. Většina písní těchto zpěvníků je jednohlasých, nalezneme i pár výjimek, ale jedná se spíše o dílčí části daných písní než samostatnou vícehlasou tvorbu. Jurkovičovou častou formou vícehlasu byl kánon, oblíbenou hudební formou bylo také rondo, v němž střídá refrén s kuplety buď rytmicky recitovanými nebo zpívanými jednohlasně. Nejčastěji užívanou tóninou je D dur, ve které ale bývá melodie dost hluboko pro dětský hlas.

Pod sluníčkem

Sbírka z roku 1990 vydaná nakladatelstvím OPS Pardubice je určená dětem, které navštěvují mateřskou školu, avšak ne všechny písně tomu nasvědčují, což dokážeme níže na konkrétních příkladech. Obsahuje celkem 20 písní a říkadla, které jsou řazeny podle ročních období – chronologicky podle školního roku – podzim, zima, jaro, léto.

Každá část začíná českým lidovým říkadlem, které mají děti zpívat na jednom tónu a doprovodit jej Orffovými nástroji. V části *Podzim* je to říkanka *Hruška na zem padala* s doprovodem dřívce, tamburíny nebo bubínku. Zimní část začíná říkadlem *Stromečku vstávej*, kde rytmickou stránku zastává triangl a velký činel, triangl má sólo v předeře a velký činel v dohře. Text nese nejprve sólo, při repetici celý sbor. První jarní říkadlo nese název *Přišlo jaro do vsi* a poslední část *Léto* začíná stejnojmennou říkankou, která kromě zpěvu textu na jednom tónu obsahuje recitace, ve kterých se střídá sólo a sbor. Na úvodní recitační část navazuje píseň, která byla později základem pro úvodní sbor v Jurkovičově díle *Ptačí koncert*.

Další složkou sbírky *Pod sluníčkem* jsou Jurkovičovy úpravy lidových písní. První podzimní lidová písnička je *Nic nedbám*, upravená pro jednohlas za doprovodu dvou zvonkoher a klavíru. Doprovod obou zvonkoher je založen na ostinátním střídání dvou nebo tří tónů, klavír nese v pravé ruce melodickou linku písně, aby byl podpořen dětský zpěv. Další písní této části je *To je zlaté posvícení*, opět s doprovodem klavíru a zvonkohry, tentokrát navíc s tympány. První dvě sloky jsou určeny jednohlasému zpěvu, následující část *Už je to uděláno...* je rozepsána jako dvojhlasý kánon. Tento fakt nám ukazuje, že písnička není zcela realizovatelná v mateřské škole, ale může nalézt využití ve škole základní. V zimní části nalezneme vánoční koledu *Štědrej večer nastal* v Jurkovičově úpravě se zvonečkem, tamburínou a klavírem. Jarní část obsahuje dvě úpravy lidové písně, nejprve moravské – *Létala si vlaštověnka* pro zpěv v rozsahu kvarty za doprovodu klavíru. Až na velké množství textu (píseň je uvedena s pěti slokami), je vzhledem k malému hlasovému rozsahu velmi dobře využitelná v mateřské škole. Další úpravou lidové písně, tentokrát české, je *Hra na Žalmana* s doprovodem zvonkohry a dřívěk. U hry se nabízí i bohaté dramatické ztvárnění, na které nalezneme návod v knize Jurkoviče a Battékové *Neseme, neseme, májíček*. Do poslední části zařadil Jurkovič dvě české lidové písně. První je snad ve všech mateřských školách známá *Travička zelená* s doprovodem klavíru a s náročnějším partem tamburíny. Druhá je *Hřej sluníčko*, ke které vytvořil autor doprovod zvonkohry a metalofonu na principu otázky a odpovědi, nástroje se střídají v hraní svých ostinátních motivků. Dále nabízí Jurkovič možnost realizace písně jako kánonu.

Poslední skupinu písní tvoří Jurkovičovy drobné kompozice buď na texty lidové nebo českých spisovatelů – Františka Halase, Jiřího Žáčka, Jiřího Havla nebo Oldřicha Sirovátky. Písničku podzimní části *Luna a Slunce* napsal Pavel Jurkovič na francouzský lidový text. Harmonický ostinátní doprovod zastává metalofon, zvonkohra hraje doprovod v rozsahu oktávy, který není zcela snadný. Také může činit potíže, že melodická linka zpěvu není podpořena žádným hudebním nástrojem, což při provádění malými dětmi, které jen stěží samy udrží melodii, může být překážkou pro bezproblémovou interpretaci. Další písničkou je *Večer u rybníka*, již napsal Jurkovič na slova Jiřího Žáčka. Náročnější klavírní doprovod doplňuje snazší part pro metalofon, pěvecká linka je vedena v rozsahu sexty a má tři krátké sloky. Není tudíž náročná jak po stránce textové, tak co se týče rozsahu a děti předškolního věku by ji měly bez větších potíží zvládnout. Do vánoční části jsou zařazeny dvě písně – koleda opět na text Jiřího

Žáčka *Vánoční stromeček*, známá také pod názvem *Zelenej se jedličko* s doprovodem klavíru a trianglu a zimní píseň *Borový sáně* na text Václava Čtvrťka. Pěveckou melodickou linku podporuje klavír, s melodií v pravé ruce u první a třetí sloky a v levé ruce ve druhé sloce. Zajímavá je zde i gradace temp, od volného, přes živé až po živé s pauzami a zvolněními dle libosti. Ozvláštnění skladby lze docílit použitím rolničků. Jurkovičova jarní píseň *Návrat* na text českého básníka Františka Halase popisuje návrat ptactva z teplých krajín – švitoření vlaštovek představuje zvonkohra, s rychlými, pravidelnými běhy. Harmonický doprovod zastává metalofon, melodickou linku nese pouze zpěv, což je opět náročné pro udržení melodie dětmi předškolního věku. Velikonoční píseň *Pomlázka* složil Jurkovič na český lidový text a je opatřena pouze klavírním doprovodem. Píseň na slova Oldřicha Sirovátky *Metla liška* nabízí v této publikaci pouze první sloku, v jiných Jurkovičových knihách např. *Na Orffovských cestách* jsou k dispozici celkem čtyři sloky, obměňující se pouze v malé části, což je výhodné pro snadné zapamatování textu. Poslední písní celé sbírky je *Louka voní se* čtyřmi slokami Jiřího Havla a klavírním doprovodem.

Všechny skladby cyklu *Pod sluníčkem* jsou psané tónině D dur, až na tři výjimky – *Bude zima, bude mráz* a *Létala si vlaštověnka* jsou v G dur a *Metla liška* v C dur. Domníváme se, že tóniny C dur a D dur jsou pro děti předškolního i mladšího školního věku dost nízké, děti by se měly při zpěvu směřovat do tónin vyšších pro zdravý rozvoj jejich hlasu. Také hlasový rozsah není vždy zcela vyhovující. Přesto cyklus nabízí množství tématických písní se zajímavými doprovody, jen je při výběru nutné, aby se učitel zamyslel nad vhodností dané písně pro cílovou věkovou skupinu.

Zpívání za školou

Dětské básně Jiřího Žáčka byly častou Jurkovičovou předlohou ke zhudebnění. Vzniklo tak množství veselých písniček, jejichž text má pointu a děti je milovaly a dodnes milují. Sám o Jiřím Žáčkovi řekl: „*Měl jsem to štěstí, že jsem se potkal s Jiřím Žáčkem, jedinečným básníkem pro děti se smyslem pro dnešní realie, a to s humorem a vítanou magií. Jeho verše měly to kouzlo, že jsem k nim přidával jen tóny a rytmus: prostě, měly muziku už ve verších.*“⁴³. Z velkého počtu společných písní vyšla v Ostravě

⁴³ JURKOVIČ, Pavel, Otmar MÁCHA, Antonín TUČAPSKÝ a Milan UHEREK. *Malým zpěvákům: Sborník písní pro menší děti*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2005, 99 s. ISBN 80-7068-197-7.

v roce 1996 kniha *Zpívání za školou*. Ilustrace ztvárnil Stanislav Duda. Kromě písní, které jsme zmínili ve spojení se vzdělávacími kurzy *Rodina zpívá, hraje a tancuje*, jsou do knihy zařazeny, dalo by se říci, již notoricky známé písničky jako *Masožravá květina a Cvrček*, rondo *Pět minut v Africe* se střídajícími se recitačními kuplety nebo vánoční píseň *Zelenej se jedličko*. Písně jsou bez klavírního doprovodu, pouze s akordovými značkami.

Co slabika, to muzika

Dalším významným Jurkovičovým spolupracovníkem byl básník a textař Václav Fischer. Společně vytvořili knihu *Co slabika, to muzika*, která vyšla v Nakladatelství Muzikservis v roce 2001. Obsahuje jednohlasé písň s průvodem klavíru, často ozvláštňené netradičními předměty užitými jako hudební nástroje – hřeben, struhadlo s vidličkou, poklička, hrnec či lžíce. Své místo tu má i klasický Orffův instrumentář či různé melodické nástroje. Písně jsou rozčleněny do pěti celků s názvy *Hrajte páni muzikanti, Samá voda, Chytré srnky, Šťastnou cestu a Na rozloučenou* a nabízí tak témata cestovatelská, hudební, přírodní i obyčejná z běžného života. V publikaci se hodně pracuje s Fischerovými texty, dětem nabízí hádanky nebo říkadla, která jsou použita v rytmických hrátkách a cvičeních. „*Publikace chce naznačit, že hudba je přítomna nejen v písních, ale také v říkadlech a hádankách, když jsou vysloveny rytmicky a s jakýmsi náznakem melodie, třeba jen na dvou nebo třech tónech. Takto vyslovené říkadlo, stejně jako většina písní, ponouká k rytmickému pohybu nebo jindy k jakési jednoduché podobě divadla.*“⁴⁴ Písničky jsou doplněny tématickými dětskými pohádkami a povídkami. Obsah publikace tak potvrzuje pravdivost názvu samotné knihy *Co slabika, to muzika*.

Malým zpěvákům

Sborník písní pro nejmenší děti vydalo Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) v roce 2005. Do pěti částí byly zařazeny písň čtyř známých českých hudebních skladatelů – Pavla Jurkoviče, Otmara Máchy, Antonína Tučapského a Milana Uherka. Jurkovičova část nese podtitul *Do školy i do školky pro kluky i pro holky* a obsahuje patnáct jednohlasých písní na slova Jiřího Žáčka. Doplněny jsou konečně i klavírním doprovodem, který v některých skladbách ozvláštňují další

⁴⁴ JURKOVIČ, Pavel a Václav FIŠER. *Co slabika, to muzika: aneb, od říkadla k písničce, od písničky k pohádce*. Muzikservis, 2001, 78 s. ISBN 80-862-3314-6. s. 3.

hudební nástroje jako např. flétna, buben, činel, tamburína či zvonkohra. Jurkovičovy písně z tohoto sborníku jsou výborným zdrojem při výběru repertoáru pro přípravná oddělení dětských pěveckých sborů. Další autor Otmar Mácha přispěl televizními písničkami, nesoucí název *Bábrlata. Písničky pro dětičky* dal k dispozici Antonín Tučapský a Milan Uhrek přidal *Hrátky se zvířátky*, věnované oddělení Broučci II Silvie Pálkové⁴⁵ a *Od jara do zimy* pro novopacké Cvrčky⁴⁶.

Jak počítají koťata

V roce 2011 vyšla v Nakladatelství Portál kniha *Jak počítají koťata*, složená z 55 melodií. Pod knihou byla podepsaná stejná trojice jako pod zpěvníkem *Zpívání za školou*, tedy Pavel Jurkovič hudba, texty Jiří Žáček a ilustrace Stanislav Duda. Texty Jiřího Žáčka jsou opět pravdivé, poučné i plné vtipu a jsou vhodné jak pro předškolní, tak školní děti. Písně, obsažené v této knize, jsou různorodé, nedá se přesně stanovit jediná věková skupina, pro kterou jsou určeny. Co do náročnosti jsou písně také rozdílné, najdeme zde nejen jednohlasé, ale i ve snadné dvojhlasé úpravě, s pravidelným rytmem, kde se střídají většinou jen čtvrt'ové a osminové noty, ale také s náročnějšími rytmickými motivy – synkopy, trioly či tečkovaný rytmus. Tónový rozsah písní nepřekračuje oktávu. Ke knize je přiložené stejnojmenné CD, které nahrály dětské pěvecké sbory Pueri Gaudentes a Radost Praha pod vedením sbormistrů Zdeňky a Vladislava Součkových. Jako jedinou nevýhodu knih *Jak počítají koťata* a *Zpívání za školou* shledáváme absenci klavírního doprovodu, což může působit potíže korepetitorům dětských pěveckých sborů.

Na Orffovských cestách III

„K jakési rekapitulaci mých písniček pro děti mě už dlouho nabádají učitelky mateřských a základních škol, z nichž mnohé je již léta s dětmi zpívají. Myslel jsem však spíše na to, že jim dám obvyklou podobu s doprovodem klavíru. Členové České Orffovy společnosti mě však přesvědčovali, že mám písničkám ponechat jejich původní tvar, abych tak navázal na Českou Orffovu školu Ilji Hurníka a Petra Ebena, která je údajně tou nejlepší národní podobou Hudby pro děti (Orff–Schulwerk) Carla Orffa. ... Protože se

⁴⁵ Sylvie Pálková - sbormistryně libereckého dětského pěveckého sboru Severáček, s přípravnými odděleními Malí zpěváčci, Broučci zpěváčci I a II, Plamínek Severáčku. Dostupné z: <http://severacek.cz/o-severacku-2/o-sboru/>.

⁴⁶ Přípravné oddělení pro děti ve věku 4-10 let Dětského pěveckého sboru Žďáráček při ZUŠ Františka Drdly ve Žďáru nad Sázavou. Dostupné z: <http://www.zuszdar.cz/index.php?page=zdaracek>.

k Orffovu odkazu i jako jeho odchovanec hlásím, posílám vám je tak, jak postupně písničky vznikaly pro kurzy, semináře, rozhlasové pořady a samozřejmě i moji práci s dětmi.“⁴⁷ A tak v letech 2007, 2009 a 2012 vyšly tři díly písniček s názvem *Na Orffovských cestách*. Vzhledem k doprovodu písni zařazujeme do této kategorie pouze díl třetí, vydaný v Netolicích Jiřím Churáčkem a jeho Jc-Audio. Na základě četných žádostí opatřil Jurkovič poslední sešit z této série klavírním doprovodem. Avšak, stejně jako v publikaci *Co slabika, to muzika*, se neomezuje pouze jím a přidává melodické nástroje nebo opět Orffův instrumentář. Ze všech uvedených písni a skladeb bych vyzdvihla známý *Ptačí koncert*, půvabný svými lidovými texty a rozmanitými možnostmi doprovodu. Původně napsal Pavel Jurkovič *Ptačí koncert* pro dětský sbor, zde nalezneme i rozšířenou verzi pro sbor smíšený. Instrumentace je, jak jsme již zmínili, také různorodá. Od nejjednodušší verze pouze s klavírem, flétnou a tamburínou, přes možnost užití xylofonů, houslí, violoncella a zvonkoher, až po vypsané další instrumentální hlasy – klarinet, trubku, trombon nebo tympány. Obdivuhodná je zvláště práce s melodií a textem, průzračné melodie se nesou ruku v ruce s textem, který je zhudebněn v souladu s přirozeným přízvukem českého jazyka.

3.1.3. Úpravy písni

Pavel Jurkovič upravoval často a rád písně lidové – bohatství českého národa, za něž je považoval, ale i písně jiných autorů. Existuje nespočítatelné množství volných listů partitur s Jurkovičovými úpravami různých českých i moravských lidových písni, k rozličným příležitostem, s rozmanitými doprovody hudebních nástrojů, jednohlasé či vícehlasé, pro děti nebo dospělé. Nebylo ojedinělé, že Jurkovič upravoval nebo přidával některé instrumentální party na zkouškách nebo při nahrávání desek různých ansámbků. Podle aktuální potřeby a umu hry na nástroj daného hráče často do instrumentální podoby skladby zasahoval. Pokud viděl, že je hráč zdatný a má snadný part, na místě mu připsal linku náročnější, aby byly jeho schopnosti plně využity.

Následující výčet je zaměřen na publikace, které vyšly tiskem a jsou určeny především pro užití ve školách, s písněmi nejen lidovými, ale i středověkými, od autorů českých i zahraničních.

⁴⁷ JURKOVIČ, Pavel. *Na orffovských cestách I.: písničky pro malé i větší*. Netolice: Jc-Audio, 2007, 58 s. ISBN M-706532-00-4. s. 5.

Lidová píseň ve škole

První publikací, kterou zde představujeme, je *Lidová píseň ve škole*, kterou popisuje Jurkovič takto: „*Lidová píseň je považována za jev historický. Ale tím je i každá jiná hudba minulých generací, která tu však stále žije pro své pravdivé poselství, jež nezestárlo. Taková je i lidová píseň. Do podtitulu tohoto pedagogického čtení by ještě patřilo slovo vyznání. Je jím vlastně celá tato práce, která vedle pracovních návodů obsahuje i obdiv k lidovému projevu a snad i jakýsi pathos, za který se nestydím. Lidová píseň mě provázela po celý život: zpíval jsem ji, hrál, upravoval, vyjadřoval se o ní jako o živé lidské bytosti. Právem: je v ní všechno podstatné, co se týká života i postojů k němu.*“⁴⁸ *Lidová píseň ve škole* vyšla ve dvou verzích. Obě vydání obsahují čtení o lidové písni, druhá, obnovená, verze navíc i čtyřicetistránkovou přílohu upravených lidových písní. Jurkovičovy úpravy začínají říkadlem *Přišlo jaro do vsi* s doprovodem rytmických bicích nástrojů, poté nabízí návod na melodizaci textu pomocí improvizace. Další je lidová píseň *Zlatá brána*, doplněná doprovodem zvonkohry, metalofonu a xylofonu. Se stejným doprovodem je i quodlibet, který tvoří písně *Skákal pes*, *Rybička maličká* a *Pec nám spadla*. Další písně jsou věnovány ptactvu – úpravy lidových písní *Víte-li pak, jak sedláček* a *Na čížka* a Jurkovičův *Ptačí koncert*. Dále předkládá autor část nazvanou *Putování za lidovou písni* a to na Chodsko, Prácheňsko, Berounsko, Lašsko, Valašsko, Dolňácko i Hornácko, Hanou, Hradecko a Blata a pokračuje třemi *Tanečními suitami*. V publikaci najdeme i úpravy od Petra Ebena – pro pěvecký dvojhlas *Když jsem byl malučký malušenký*, *Jel sedlák orati* a *Voděnka studená*, dále U *Těšina bubny bijom* pro dvojhlas s doprovodem činelu a tympánů a *Koulelo se koulelo* pro dvojhlas s doprovodem flétny. Poslední dvě jmenované lidové písně upravil společně s Pavlem Jurkovičem. Knihu uzavírají úpravy Leoše Janáčka pro jednohlasý zpěv s náročnějším doprovodem klavíru – *Ej láska, láska*, *Dybych byla vtáčkem* a *Ej Janku, Janičku*. Lidové písně z této publikace jsou rozdílné, co se týká náročnosti zpěvu i instrumentace, proto se dají užít napříč všemi ročníky základní školy. První verze publikace, z roku 1985, vyšla v Pedagogickém ústavu hlavního města Prahy, druhá v nakladatelství Muzikservis roku 1996.

⁴⁸ JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň ve škole*. Muzikservis, 64 s. ISBN 97-580607-12. s. 23.

Živá hudba minulosti ve škole

Živá hudba minulosti ve škole tvoří s publikacemi *Lidová píseň a Hudební nástroj ve škole* trojici, nepřímě na sebe navazující. Písně jsou seřazeny chronologicky, autor začíná od gregoriánského chorálu, u kterého nabízí ukázkou kvadratické notace. Dále se přes nejstarší české literární a hudební památky – *Písně Hospodine, pomiluj ny* a *Svatý Václave* dostává k písním 13. století – trubadúřským písním *Já vám píseň zazpívám* a *Byl vlahý máj*. *Já vám píseň zazpívám* opatřil Jurkovič hudebním doprovodem zobcové flétny a kytary či loutny a *Byl vlahý máj* je určen pro zpěv s bubínkem a trianglem. Ze 14. století pochází zpěv německých minesengrů *Andělíku rozkochaný* s doprovodem zvonkohry a tanec *Ductia*. Dále *Dva lidové tance* a píseň *Buóh všemohúcí*, kterou přetvořil Jurkovič do tříhlasé sazby. Také upravil skladby z Jistebnického kancionálu – *In hoc anni circulo* do dvojhlasu, vedeného v kvintách, *Dies est laetitiae* pro smíšený čtyřhlas nebo *Ježíš náš spasitel* do dvojhlasu vedeného protipohybem. Nechybí zde ani známé písně jako *Žákovská koleda*, *Danielis prophetia* nebo *In natali domini*. Zvláště působivá je Jurkovičova úprava *Písničky příkladné* ze Sborníku Dobřenského z roku 1580, která je vděčná při nácviu s dětmi ve škole. Ze 16. století byla zařazena čtyřhlasá sborová úprava Michaela Praetoria *Audite, silete* nebo rondo *Cum de core* pro ženský trojhlas. Zastoupeny jsou zde i Jurkovičovy úpravy písní Adama Michny z Otradovic – *Vánoční noc*, *Vánoční roztomilost*, *Svadební věneček*, *Žehnání světem*, *Velikonoční pasamezza* a *Andělské přátelství* pro trojhlas nebo čtyřhlas za doprovodu klarinetu nebo a capella. I tato kniha vyšla ve dvou vydáních, první je z roku 1995, druhé, rozšířené vydání vyšlo v roce 1999, v jehož závěru najdeme úpravy pro klávesový nástroj. Naopak v úvodu přibyly popisy jednotlivých skladeb a návod, jak je aktivně provádět.

Andělé v oblacích prozpěvují

V knize s podnázvem *Knihá vánočního zpívání a muzicírování* nalezneme především české lidové koledy, známé i méně frekventované, ale nechybí zde ani koledy západní části evropského kontinentu i s českými překlady. Jurkovič nezapomněl ani na písně ovlivněné gregoriánským chorálem, středověké i renesanční. „*Naši antologii vánočních písní otevírají staročeské roráty, adventní zpěvy ze 16. století, které vycházejí z intonací úvodního gregoriánského introitu. Následují latinské písně středověku a renesance. První oddíl lidových koled přináší poselství, které v různých podobách prezentuje události před narozením, druhý pak představuje betlémskou scénérii. Třetí*

*skupinu tvoří koledy, které se zpívaly při kolední občůzce. Závěr patří písnním tříkrálovým a těm, které přesahují obvyklou kolední tematiku.*⁴⁹ Koledy jsou doplněny půvabnými dobovými tematickými kresbami, které poskytl muzea v Brně, Domažlicích a Kašperských Horách. Publikace byla vydána v Praze roku 1996.

Hudební nástroj ve škole

Podobnou formu jako první zmíněná publikace má kniha *Hudební nástroj ve škole*, opět od nakladatelství Muzikservis z roku 1998. Prvních dvacet stran je věnováno popisu hudebních nástrojů Orffova instrumentáře a radám, které autor směřuje učitelům. Popisuje, jak Orffovy nástroje vypadají, jaká technika hry je nejvhodnější a jaké druhy doprovodů lze na ně hrát. Notová příloha je opět bohatá, tentokrát se autor nezaměřuje pouze na lidovou píseň. Notové materiály jsou rozčleněny do dvou částí – *Zlatá brána*, která obsahuje 21 lidových písní s instrumentálním doprovodem v úpravách Pavla Jurkoviče a *Ráj domova*, kam Jurkovič zařadil 13 svých autorských písní na verše českých básníků s instrumentálním doprovodem.

3.1.4. Skladby s užitím Orffova instrumentáře

V této stati uvádíme písně, které jsou v původní formě pouze s doprovodem Orffových hudebních nástrojů, nikoliv ty skladby, ve kterých zaujímá Orffův instrumentář vedle klavírního doprovodu pouze doplňující roli.

Podpísničky s doprovodem dětských nástrojů

První vydání *Podpísniček s doprovodem dětských nástrojů* vyšlo v roce 1977, druhé pak roku 1981, obě v Praze ve vydavatelství Editio Supraphon. Jurkovič v úvodu druhého vydání upozorňuje na důležitost rytmu, hry, spolupráce, integrace a improvizace. Při tvorbě této publikace myslel Jurkovič především na nejmenší děti. „*Malý tónový rozsah a jednoduché melodie chtějí posilovat základy intonace a hudební logiky na tom stupni vývoje, kdy ještě tak přísně neoddělujeme ty více a méně nadané. Tyto jednoduché nápěvy, často říkadlového charakteru, byly skládány ještě s jedním úmyslem: aby totiž byly návodem k vlastní tvorbě, k improvizaci, která je dětem blízká, která se ale později vlastním vývojem a ještě dříve zásluhou naší netrpělivosti nebo i necitlivosti z jejich*

⁴⁹ JURKOVIČ, Pavel. *Andělé v oblacích prozpěvují: Kniha vánočního zpívání a muzicírování*. Praha: Gafoprint-Neubert, 1996, 163 s. ISBN 80-85785-45-5. s. 5.

projevu ztrácí. ... *Podpísničky*, jak jsem čapkovsky nazval skladbičky pohybující se mezi písní a říkadlem, jsou psány s doprovodem dětských nástrojů. Toto sousedství má obohacovat barevnost hudebního zvuku. Složitost je jen zdánlivá. Při bližším pohledu zjistíme, že úkoly jednotlivých nástrojů jsou jednoduché a posilují smysl pro pravidelný, pulsující rytmus. Tam, kde je hra na nástroje nad síly dětí jistého věku, nabízí se spolupráce se staršími dětmi nebo paralela cvičení rodičů s dětmi. I pro rodiče bez hudební průpravy to může být při rozvázném a taktním vedení úkol snadný a dokonce zajímavý.⁵⁰ Publikace obsahuje celkem 23 písniček.

Hádání

O rok později od druhého vydání *Podpísniček s doprovodem dětských nástrojů*, opět v nakladatelství Editio Supraphon, vyšla v edici *Škola hrou* kniha *Hádání*, která je Jurkovičem popisována takto: „*Největší radost nám dává vlastní zpěv nebo hra na nástroj. Bavit se je víc než být baven. Pak také ten, kdo sám zpívá a hraje, ocení spíš toho, kdo to umí líp a vychutná tak všechnu tu dovednost i to, čemu se říká umění. ... To všecko pro vlastní potěšení, ale i pro pěknou pohodu doma, ve škole, ve školní družině, v LŠU, v oddíle PO nebo při kamarádském setkání. ... Nová edice Supraphonu nazvaná Škola hrou chce přinášet písně s jednoduchým nástrojovým doprovodem a instrumentální skladby, které budete schopni zvládnout.*“⁵¹ Další publikace již v této edici nevyšly.

Jurkovič rozčlenil knihu do dvou částí a sice *Padla Madla do říkadla* a *Hádání*. První z nich je určena dětem předškolního a mladšího školního věku, zatímco druhá je spíše pro starší žáky základní školy. Obě části opatřila texty Věra Provazníková. První část čítá jedenáct písniček a název každé z nich začíná na předložku *na* – *Na kouzla*, *Na šátečky*, *Na dávanou*, *Na sukýnky*, *Na točenici*, *Na zaklínanou*, *Na krále*, *Na uspávanou*, *Na slepou bábu*, *Na pikanou* a *Na zvoneček*. Jedná se o řadu her, které se nabízejí k pohybovému ztvárnění. Druhá část *Hádání* s devíti písněmi volně navazuje na *Podpísničky s doprovodem dětských nástrojů* a skládá se z poetických obrázků, jejichž podkladem jsou hádanky s řešením. Doprovod je vesměs ostinátní a odpovídá tak říkadlovému charakteru. Nástrojová složka je oproti první části náročnější a barevně bohatší. Toto dílo věnoval Jurkovič s vděčností památce Carla Orffa. Všechny písničky

⁵⁰ JURKOVIČ, Pavel. *Podpísničky s doprovodem dětských nástrojů*. Praha: Editio Supraphon, 1981, 33 s.

⁵¹ JURKOVIČ, Pavel. *Hádání: s doprovodem dětských nástrojů*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1982, 39 s. Škola hrou.

z cyklů *Padla Madla do říkadla* a *Hádání* byly také uvedeny do zvukové podoby Československým rozhlasem.

Bude zima, bude mráz; Neseme, neseme májíček

Jedná se o dvě publikace, jež vyšly v nakladatelství Muzikservis v roce 2000. Spoluautorkou obou knih je Ludmila Battěková, která obstarala pohybovou stránku obou částí. Nabízí podrobný návod pro pohybové ztvárnění vybraných písní, v úvodu jsou také uvedeny rady pro bezproblémový průběh taneční výuky.

První kniha *Neseme, neseme májíček* předkládá písničky, které se zpívají obvykle na jaře a v létě. Na první sbírku navazuje *Bude zima, bude mráz* s písněmi podzimními a zimními. Repertoárově čerpá autor hudební stránky Pavel Jurkovič z tvorby lidové nebo své vlastní. Na lidových písních nese podíl úpravy pro nástroje Orffova instrumentáře. V doprovodech jsou hojně zastoupeny melodické bicí nástroje – xylofony, zvonkohry nebo metalofon, dále zde najdeme rytmické bicí nástroje jako tympány, tamburínu, triangel, rolničky nebo drhlo. Svě nezastupitelné místo tu má flétna, která obstarává melodický doprovodný hlas. Pro možné užití písní i ve školách nebo sborech, které nedisponují Orffovými nástroji, nalezneme v závěru obou publikací i klavírní doprovod k vybraným písním.

Na Orffovských cestách I, II

Dva sešity písniček *Na Orffovských cestách* nazval Jurkovič kvůli jejich souvislosti se jménem skladatele Carla Orffa, který jej uvedl na cesty, jejichž stopy jsou ve většině Jurkovičových děl patrné. V úvodu druhého dílu popisuje Jurkovič ideu obou publikací takto: „*Nejde tu o hudební školu v obvyklém smyslu, ale o soubor skladeb složených ve stejném duchu, aby se v nich projevilo všechno to, co je pro každou hudbu typické, tedy rytmus, tempo, melodie, dynamika, harmonie, kde se projevuje slovo ve své rytmické i melodické podobě a kdy to všechno nás ponouká k pohybu, ba i dramatickému vyjádření, ba co nás navádí k vlastní tvořivosti v podobě improvizace, což je hudební činnost v hudební výchově opomíjená.*“⁵² První sešit obsahuje 34 písniček, jednohlasých, zřídka dvojhlasých, velký důraz je kladen na rytmus a práci s rytmickým i melodickým ostinatem. Na konci publikace jsou dvě strany věnované pouze říkadlům, jak

⁵² JURKOVIČ, Pavel. *Na orffovských cestách II.: písničky pro malé i větší*. Netolice: Jc-Audio, 2009, 49 s. ISBN 979-0-706-532-17-2. s. 5.

v dvoudobém, tak třídobém metru, ke kterým je také připsán návod, jak s nimi pracovat. Poslední píseň se jmenuje *Příslaví napoví* a je to vlastně pětihlas, který ale děti snadno zvládnou, každý hlas nese jedno české přísloví nebo pranostiku v rozsahu maximálně oktávy. Druhý sešit tvoří 25 písniček, které jsou většinou jen s doprovodem Orffova instrumentáře, zřídka s klavírním doprovodem. Všechny písně jsou jednohlasé až na výjimku, kterou je *Starodávne čarování*, které je vlastně zkrácenou a upravenou verzí refrénu z Jurkovičovy kantáty *Devatero divný květ* z roku 2002. Většina písní je v tóninách F dur, C dur nebo D dur, aby při užití zvonkoher, metalofonů nebo xylofonů, jež jsou v úpravách hojně zastoupeny, nebyl problém s kameny chromatické řady. Ve standardní výbavě těchto nástrojů totiž bývají jen kameny fis, cis a bé. Co se týká instrumentace, je druhý díl náročnější než první a je tak určen větším dětem. Oba díly vyšly v nakladatelství Jc-Audio v Netolicích, první v roce 2007 a druhý roku 2009.

3.1.5. Učebnice hudební výchovy pro základní školy

Neméně důležitou oblastí Jurkovičovy tvorby byly učebnice hudební výchovy pro základní školy. Uvádíme pouze přehled učebnic, na kterých se Jurkovič podílel, jelikož rozsah této práce nám podrobnější rozbor neumožňuje. Detailnější informace uvádíme v bakalářské práci *Pavel Jurkovič – hudební pedagog*.

Společně s Janem Budíkem vytvořil Jurkovič učebnici *Hudební výchova pro čtvrtý ročník základní školy* a k ní metodickou příručku pro učitele. Učebnice vyšla v několika přepracovaných vydáních. Pro sedmý ročník vznikla *Učebnice pro sedmý ročník základní školy*, kterou sepsalo trio Pavel Jurkovič, Jaroslav Mihule a Miroslav Střelák. I k této knize byla vydána metodická příručka. Ve spolupráci s Jaroslavem Jahodou vytvořil Jurkovič *Učebnici pro žáky osmého ročníku*, tentokrát však pro *zvláštní školy*.

3.1.6. Metodické příručky pro učitele

V předchozí stati jsme zmínili, že ke dvěma učebnicím hudební výchovy⁵³, na kterých se Jurkovič podílel, vyšly metodické příručky. Ty už tedy v této stati uvádět nebudeme. Zaměřili jsme se na samostatné knihy, které nepopisují práci s nějakou jinou

⁵³ Pro čtvrtý a sedmý ročník základní školy.

publikací, nýbrž ukazují cestu nejen učitelům základních i mateřských škol, ale také rodičům při práci s dětmi a jejich výchově.

Instrumentální soubor na základní škole

Sborník *Instrumentální soubor na základní škole* s podtitulem *Notový materiál a metodická příručka pro nepovinný předmět Hra na hudební nástroj v 5. – 8. ročníku základní školy* byl vydán Státním pedagogickým nakladatelstvím v roce 1988. Mállokterá základní škola nabízí v současnosti výuku předmětu *Hra na hudební nástroj*, avšak skladby, obsažené v této knize mohou sloužit i v hodinách hudební výchovy na základních školách s rozšířenou výukou hudební výchovy nebo pro soubory komorní hry na základních uměleckých školách. „*Tato příručka obsahuje v první části metodické pokyny pro práci žákovského instrumentálního souboru, ve druhé části notový materiál – partitury skladeb. Po kapitole Hudební hrátky aneb Jak se státi skladatelem, která chce žákům poskytnout první letný pohled na práci skladatele, na vyjadřovací prostředky, následuje oddíl Písně s instrumentálním doprovodem, a to nejprve písně lidové, potom písně skladatelů; závěrečný oddíl je věnován instrumentálním skladbám.*“⁵⁴

Nové informatorium (školy mateřské)

K počtě 400. výročí narození Jana Amose Komenského vydal Pavel Jurkovič společně s Václavem Korbelem *Nové informatorium*. Sestavili jej a opatřili zpěvníkem v roce 1992. Jedná se o pojednání o tom, jak děti do věku šesti let vychovávat, vést, cvičit a seznamovat se světem lidí a věcí. Publikace je určená rodičům, prarodičům i učitelkám v mateřských školách se zvláštním zřetelem k prospěšnosti zpívání a jeho provozování kdykoli a za jakýchkoli podmínek⁵⁵. Hudba je zde představována jako výrazný prvek pro vývoj dítěte a jeho fungování ve společnosti a jsou zde uvedeny rady a náměty, jak toho docílit.

⁵⁴ JURKOVIČ, Pavel. *Instrumentální soubor na základní škole: notový materiál a metodická příručka pro nepovinný předmět Hra na hudební nástroj v 5. – 8. ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 181 s. Metodické příručky pro základní školu, s. 7.

⁵⁵ JURKOVIČ, Pavel a Václav KORBEL. *Nové informatorium (školy mateřské)*. 1. vyd. Brno, Praha: Moravské hudební vydavatelství a Česká hudební společnost, 1992, 71 s.

Na cestách k hudbě

Rozsahem nevelká knížka, vydaná v Karolinu roku 2006 navazuje na knihu *Otvírání paměti*, ze které jsme čerpali především v první kapitole – biografii Pavla Jurkoviče. Ve dvanácti kapitolách nabízí Jurkovič jakousi recepturu, jak a kudy se ubírat, aby cesta k hudbě nebyla příliš trnitá a to vše opět na základě vlastní Jurkovičově žakovské i učitelské zkušenosti⁵⁶.

Od výkřiku k písničce

Knihu, určenou především učitelům a učitelkám mateřské školy vydalo nakladatelství Portál v roce 2012. Za přirozenou součást chování člověka považuje autor hudební projev. V této publikaci si tak klade za cíl předložit množství námětů, rad a doporučení, aby tato dětská přirozenost zůstala zachována a přitom byla podnícena fantazie, představivost a kreativita dítěte. Texty s cennými radami a zamyšlením autora doplňuje notový materiál písniček, rytmických i melodických říkadel, s doprovodem klavíru, vybraných Orffových nástrojů, popř. pouze s akordovými značkami.

Hrajeme si ve školce

Jednou z posledních publikací, která vyšla o rok později než kniha předchozí, ještě za Jurkovičova života, je edukativní kniha *Hrajeme si ve školce*. Vydalo ji nakladatelství Portál v roce 2013. „*Tato knížka je určena dětem, jejich rodičům a prarodičům, učitelkám/učitelům ve školce, ve škole, i vychovatelkám/vychovatelům ve školní družině. Přináší nejprve pohádky, písničky, říkadla a verše o zvířátkách, ale také sleduje dění v průběhu roku v návaznosti na roční období. Začíná spolu se školním rokem v září a končí v srpnu zároveň s prázdninami.*“⁵⁷ Autorkou pohádek, bajek a veršů je Marie Tetourová, některé její verše zhudebnil Pavel Jurkovič, který se také podílel na výběru lidových písní. Dramatizace se chopila Eva Hurdová, ilustracemi knihu opatřila Edita Plicková.

⁵⁶ JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006, 97 s. ISBN 80-246-1230-5.

⁵⁷ HURDOVÁ, Eva, Pavel JURKOVIČ a Marie TETOUROVÁ. *Hrajeme si ve školce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013, 163 s. + CD. ISBN 978-80-262-0507-4. s. 9.

3.2. Spřízněné sbory

Pavel Jurkovič spolupracoval se sbory a soubory různého seskupení i žánrového zaměření. V letech 1968 až 1975 spolupracoval jako zpěvák, instrumentalista, upravovatel lidových písní a textař se souborem Chorea Bohemica, později s řadou jiných souborů a kapel a některé soubory jako Musica Poetica nebo Musica Humana sám založil a vedl. Jako další příklad uvádíme královéhradecký Flétnový soubor Pifferaios, jež tvoří deset žen, které hrají na zobcové flétny a zpívají. V roce 1993 uspořádal soubor výroční koncert k Jurkovičovým 70. narozeninám, kde také zazněla skladba, kterou Jurkovič souboru věnoval. Dále natočili Pifferaios své první CD, na němž nalezneme skladby a úpravy Pavla Jurkoviče⁵⁸. Další, neméně důležitá, je Jurkovičova spolupráce s dětským pěveckým sborem Radost Praha, jehož sbormistry jsou Vladislav Souček a nyní i Jan Pirner.

Za nejvýznamnější považujeme spolupráci s chlapeckým sborem Pueri Gaudentes a jeho sbormistryní Zdeňkou Součkovou. „*Když Zdena Součková založila chlapecký sbor Pueri Gaudentes, zajásal ve mně být zestárlý zpěváček Scholy cantorum, a tak jsem rád přispěl radou zvláště na počátku při volbě repertoáru a stal se časem vedle Emila Hradeckého kmenovým autorem: Vrby se nám zelenají (CD), Hra o svaté Dorotě, cyklus koled Sem, sem, sem, pastýři (CD), Život zbojníků (Český rozhlas a CD), Missa de angelis pro mužský sbor a varhany a instrumentální kvarteto, Jarní pastorále, malá kantáta na text středověkého leichu Nunc clamemus omnes rei – to je výčet větších kompozic, nehledě na celou řadu úprav středověkých a lidových písní. Svoji náklonnost k tomuto sboru jsem kdysi vyjádřil větou: Kdyby mi zavolali večer, že něco ode mně potřebují na příští den, nebudu spát.*“⁵⁹

Zdeňka Součková popisuje počátky spolupráce i další pravidelná setkávání s Pavlem Jurkovičem takto: „*Vídávala jsem ho, když jsem pořádala soutěže a on na ně chodíval se svými žáky ze Základní školy Umělecká, kde založil výuku rozšířené hudební výchovy. Já jsem si potom chodila vybírat děti do škol, společně s jeho školou jsme i spolupracovali. Když jsem se rozhodla založit chlapecký sbor, zmínila jsem se o tom před Pavlem Jurkovičem a on byl tím nápadem strašně nadšený, protože pochopitelně klukům fandil, protože sám zpíval u Venhody v chlapeckém sboru. Pomohl mi*

⁵⁸ Historie souboru. [online]. 2013 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://pifferaios-cz.webnode.cz/historie/>.

⁵⁹ JURKOVIČ, Pavel, ref. 1, s. 160.

i s nábořem, klukům sbor doporučoval a posílal je sem. Kluci mi dokonce říkali, že Pavel Jurkovič ve třídě na základní škole zpěváky před celou třídou nechal postavit a před všemi jim poděkoval za odzpívané koncerty, takže nikdy to ti kluci necítili jako nějakou újmu, jako se jim teď třeba někdy posmívají. A ti kluci na to byli i pyšní. On sám mi pomáhal i vytvářet repertoár, protože já bych se sama asi nepustila do starých věcí. On mi ale dodal odvahy, takže jsme s ním dělali Žákovskou koledu a natočili první cédéčko. Pak už i pro kluky psal i upravoval. ... K desátému výročí věnoval klukům Zbojnické písně, ty jsou psané přímo pro ně, předtím nám dělal Jarní hry a Jarní Pastorále, které bylo na objednávku. Další byly úpravy Adama Michny z Otradovic s instrumentálním doprovodem, pro naši cestu do Japonska, kde jsem chtěla ukázat českou muziku. Další byly úpravy španělských věcí, úprava písně o svaté Dorotě a dále Vánoční hra. Jako poslední věc napsal na Vánoce na moji objednávku Sem pojed'te zvířátka, určené naší přípravce, popisující cestu zvířátek do Betléma. Ještě jsem u něj měla nějaké věci objednané, např. Lovecké písně, ale to už jsme nestihli.“⁶⁰

Na otázku, jakou skladbu Pavla Jurkoviče má nejraději, odpověděla: „Mám moc ráda Zbojnické písně, ty jsou psané fantasticky a s těmi jsme si vyhráli. Zde jsou také možné varianty, kdy to zpívá celý tenor, když jsem měla výborného sólistu, zpíval to celé sólista, když jsme to dělali v sále, kde by sólista nevynikl, zpíval to celý hlas. A v tomto mě Pavel naučil se orientovat, abych se nebála tyhle všelijaké změny dělat, samozřejmě tím nemyslím soutěžní vystoupení. Ale u kluků je tenhle způsob práce třeba.“⁶¹

⁶⁰ SOUČKOVÁ, Zdeňka. Osobní rozhovor. Praha, 24. 2. 2015.

⁶¹ SOUČKOVÁ, Zdeňka. Osobní rozhovor. Praha, 24. 2. 2015.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat a částečně zhodnotit skladatelskou tvorbu Pavla Jurkoviče. Práci jsem rozčlenila do tří hlavních kapitol. V první z nich jsem zkoumala Jurkovičův život, hudební i pedagogické vzdělání, studium na Orffově institutu v Salcburku, přátelství s Carlem Orffem a působení v různých hudebních, instrumentálních a divadelních uskupeních. Ve druhé kapitole jsem ve stručnosti popsala adaptaci Orffova Schulwerku v Čechách a Českou Orffovu společnost, u jejíhož vzniku Jurkovič stál. Vliv Schulwerku se projevil v Jurkovičově pedagogické a skladatelské činnosti. Konečně v poslední, nejrozsáhlejší části mé práce jsem zmapovala inspirační zdroje Pavla Jurkoviče, jeho skladatelskou tvorbu a spřízněné sbory. Vytvořila jsem přehled Jurkovičových děl – rozdělila jsem je na sborové skladby, jednohlasé dětské písně, úpravy písní, skladby s užitím Orffova instrumentáře, učebnice hudební výchovy a metodické příručky pro učitele. Každá tato část obsahuje konkrétní příklady i s podrobnějším popisem skladeb, sborníků, zpěvníků a knih, vytvořených Jurkovičem. Tyto informace by mohly sloužit učitelům hudební výchovy nebo sbormistrům při výběru repertoáru pro děti.

V práci jsem citovala rozhovory s dámami, které s Jurkovičem úzce spolupracovaly v různých hudebních oblastech, ať už to byla výuka hudební výchovy, práce s dětským pěveckým sborem nebo organizační a vzdělávací činnost České Orffovy společnosti. Ze všech rozhovorů jsem cítila vřelý vztah, úctu, ale také pokoru a respekt k osobnosti Pavla Jurkoviče. Nejen v Jarmile Kotůlkové, Zdeňce Součkové a Janě Žižkové zanechal hluboký dojem. Ovlivnil také velké množství učitelek a učitelů, rodičů i dětí, své žáky i širokou veřejnost.

Přála bych si, aby lidé, kteří měli to štěstí se s Pavlem Jurkovičem setkat, pamatovali na vše, co se od něj naučili a nezapomněli jeho odkaz šířit dál.

Seznam použitých zdrojů

- BATTĚKOVÁ, Ludmila a Pavel JURKOVÍČ. *Neseme, neseme májíček: jarní a letní písně v hudbě a pohybu*. Muzikservis, 2000, 54 s. ISBN 80-86233-10-3.
- BAUDYŠ, Martin. František z Assisi: Píseň tvorstva. In: [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18399/frantisek-z-assisi-pisen-tvorstva->.
- BUDÍK, Jan. *Hudební výchova 4: pro čtvrtý ročník základní (obecné) školy*. Vyd. v ČR 4. přeprac., ve Fortuně 1. Praha: Fortuna, 1996, 158 s. ISBN 80-716-8298-5.
- BUDÍK, Jan a Pavel JURKOVÍČ. *Hudební výchova 4: pro čtvrtý ročník základní školy*. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 157 s. Učebnice pro základní školu. ISBN 80-042-5424-1.
- COPKOVÁ, Pavlína. *Osobnost Pavla Jurkoviče a jeho přínos pro hudebně - pedagogickou praxi*. Olomouc, 2013. 37 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.
- DRGÁČOVÁ, Rafaela. Ohlédnutí za odkazem Pavla Jurkoviče. *Cantus*. 2015, č. 1, s. 4-5.
- GÖLLNITZ, H., D. GÜNTHEROVÁ, K. HOFMARKSRICHTER, P. JURKOVÍČ, W. KELLER, L. KURKOVÁ, C. ORFF, V. POŠ, E. PREUSSNER, R. SCHINDLER a W. THOMAS. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově: sborník studií*. Praha – Bratislava: Editio Supraphon, 1969, 177 s. Comenium musicum, 7.
- HURDOVÁ, Eva, Pavel JURKOVÍČ a Marie TETOUROVÁ. *Hrajeme si ve školce*. Praha: Portál, 2013, 163 s. + CD. ISBN 978-80-262-0507-4.
- JURKOVÍČ, Pavel. *Podpísničky s doprovodem dětských nástrojů*. Praha: Editio Supraphon, 1981, 33 s.
- JURKOVÍČ, Pavel. *Hádání: s doprovodem dětských nástrojů*. Praha: Editio Supraphon, 1982, 39 s. Škola hrou.

- JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň ve škole: pedagogické čtení oceněné v celostátním kole 1984 1. cenou*. Praha: Pedagogický ústav hlavního města Prahy, 1985, 50 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu*. Jihlava: Okresní kulturní středisko v Jihlavě, 1986, 33 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Instrumentální soubor na základní škole: notový materiál a metodická příručka pro nepovinný předmět Hra na hudební nástroj v 5. – 8. ročníku základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 181 s. Metodické příručky pro základní školu.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu 3*. Jihlava: Okresní kulturní středisko v Jihlavě, 1988, 37 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu 4*. Jihlava: Okresní kulturní středisko v Jihlavě, 1989.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu 5*. [Jihlava]: [Okresní kulturní středisko v Jihlavě], 1990, 32 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Pod sluníčkem*. Pardubice: OPS Pardubice, 1990, 33 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu 7*. Jinočany: Česká hudební společnost, [1992], 28 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Živá hudba minulosti ve škole: vybral a upravil Pavel Jurkovič*. Muzikservis, 1995, 28 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Andělé v oblacích prozpěvují: Kniha vánočního zpívání a muzicírování*. Praha: Gafoprint-Neubert, 1996, 163 s. ISBN 80-85785-45-5.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu 11*. 1996, 38 s.
- JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň ve škole*. Muzikservis, 1997, 64 s. ISBN 97-580607-12.
- JURKOVIČ, Pavel. *Písničky pro celou rodinu 12*. 1997.
- JURKOVIČ, Pavel. *Hudební nástroj ve škole*. Muzikservis, 1998, 65 s. ISBN 98-580607-12.

- JURKOVIČ, Pavel. *Zpívejte si se mnou*. Muzikservis, 1998.
- JURKOVIČ, Pavel. *Živá hudba minulosti ve škole*. 2. dopl. a rozš. vyd. Muzikservis, 1999, 77 s. ISBN 80-86233-0703.
- JURKOVIČ, Pavel. Orff – Schulwerk a Česká Orffova škola. *Harmonie*. 2002, roč. 10, č. 3. ISSN 1210-8081.
- JURKOVIČ, Pavel. *Otvírání paměti: obrázky na plátně času*. Praha: Karolinum, 2005, 245 s. ISBN 80-246-1080-9.
- JURKOVIČ, Pavel. *Na cestách k hudbě: esej o hudební výchově*. Praha: Karolinum, 2006, 97 s. ISBN 80-246-1230-5.
- JURKOVIČ, Pavel. *Na orffovských cestách I.: písničky pro malé i větší*. Netolice: Jc-Audio, 2007, 58 s. ISBN M-706532-00-4.
- JURKOVIČ, Pavel. *Na orffovských cestách II.: písničky pro malé i větší*. Netolice: Jc-Audio, 2009, 49 s. ISBN 979-0-706-532-17-2.
- JURKOVIČ, Pavel. *Na orffovských cestách III*. Netolice: Jc-Audio, 2012, 65 s. ISBN 979-0-706532-24-0.
- JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012, 135 s. ISBN 978-807-3677-503.
- JURKOVIČ, Pavel a Miroslav STŘELÁK. *Metodická příručka k učebnici Hudební výchova pro 7. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 183 s.
- JURKOVIČ, Pavel, Jaroslav MIHULE a Miroslav STŘELÁK. *Hudební výchova 7: pro 7. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, 238 s. Učebnice pro základní školu. ISBN 80-042-3816-5.
- JURKOVIČ, Pavel a Václav KORBEL. *Nové informatorium (školy mateřské)*. Brno, Praha: Moravské hudební vydavatelství a Česká hudební společnost, 1992, 71 s.
- JURKOVIČ, Pavel a Ludmila BATTĚKOVÁ. *Bude zima, bude mráz: podzimní a zimní písně v hudbě a pohybu*. Muzikservis, 2000, 60 s. ISBN 80-86233-12-X.

- JURKOVIČ, Pavel a Václav FIŠER. *Co slabika, to muzika: aneb, od říkadla k písničce, od písničky k pohádce*. Muzikservis, 2001, 78 s. ISBN 80-862-3314-6.
- JURKOVIČ, Pavel, Otmar MÁCHA, Antonín TUČAPSKÝ a Milan UHEREK. *Malým zpěvákům: Sborník písní pro menší děti*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2005, 99 s. ISBN 80-7068-197-7.
- JURKOVIČ, Pavel a Jiří ŽÁČEK. *Jak počítají kořata*. Praha: Portál, 2011, 87 s. + CD. ISBN 978-807-3677-893.
- KOPŘIVOVÁ, Jitka. *Orffův Schulwerk v přípravných odděleních dětských sborů*. Praha, 2006. 83 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.
- KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Informace o společnosti. [online]. 2008 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://m.orff.webnode.cz/o-nas/>.
- KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Programové prohlášení České Orffovy společnosti (ČOS): Z historie. [online]. 2008 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://m.orff.webnode.cz/programove-prohlaseni/>.
- KOTŮLKOVÁ, Jarmila. Osobní rozhovor. Praha, 4. 3. 2015.
- ORFF, Carl a Gunild KEETMAN. *IV Moll: Bordun-Stufen*. Mainz: Schott, 1954, 149 s. Orff – Schulwerk: Musik für Kinder, 4452.
- Osobnosti obce: Pavel Jurkovič * 18.8.1933. In: [online]. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.poddvorov.cz/informace-o-obci/zajimavosti/osobnosti-obce/>.
- PRCHAL, Jan. Jsou zprávy, které zasáhnou jako blesk z čistého nebe. Taková přišla dnes – ve věku 81 let náhle odešel vynikající hudebník, zpěvák, skladatel, pedagog a především skvělý a dobrý člověk Pavel Jurkovič. In: [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.shvcr.cz/aktuality/jurkovic.pdf>.
- SALVET, Václav. *Orffův Schulwerk v české hudební výchově: možnosti využití principů Orffova Schulwerku jako prostředku rozvoje hudebnosti školních dětí*. Praha, 2008. 181 s. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.

- SEDLÁK, František et al. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, 280 s.
- SOUČKOVÁ, Zdeňka. Osobní rozhovor. Praha, 24. 2. 2015.
- TWITTENHOFF, Wilhelm. *Einführung in Grundlagen und Aufbau*. Mainz und Leipzig: Schott, 1935, 68 s. Orff – Schulwerk, 3550.
- VEVERKOVÁ, Pavla. *Historie hudebního kurzu Rodina zpívá, hraje a tancuje*. Praha, 2008. 123 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy.

